

Núm. 55 ANY XIV

AV!

Estiu 2000

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Preu: 525 pts

ENERGIA EÒLICA

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

Marquesa de Fuente el Sol, 2
12300 MORELLA
Tf. 964 160 174

DES DEL 1900, L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Pautes de comportament que ens ajudaran a viure en l'inopisme còsmic i estar a l'alçada de les circumstàncies

(Cal paciència, constància i dedicació)

- 1.- Mirar sempre en direcció oposada als llocs d'interès o de dificultat.
- 2.- Mirar de fer sempre allò que no toca. Si pot ser el contrari, millor.
- 3.- Mirar de convèncer-se que conveniència és el mateix que bé comú.
- 4.- Arribar al grau sublim de consciència que allò que es vol oblidar o amagar no existeix.
- 5.- Fer l'esforç que sigui menester per no captar ni entendre mai el que és un clam o una evidència universal.
- 6.- Ser assidu lector del conte del Rei de les Borles.
- 7.- Considerar els arguments contraris com a prova dels propis.

Portal de Sant Mateu, 2. 12300 MORELLA
Tf. 964 160 008 - 964 160 125

AU!

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS
ANY XIV - Número 55
ESTIU 2000**

Consell de Redacció:

Montxo Monfort, Julià Pastor,
Ernest Querol, Narcisa Rambla,
Jesús Sangüesa, Josep Mª Zapater

**Picatge, Edició, i
Maquetació:**

Julià Pastor

Correcció:

Ernest Querol

Recull de notícies:

LL. Puig, J. Sangüesa

Grafismes:

Montxo Monfort

Portada:

Montxo Monfort

Distribució i Administració:

J. Sangüesa i J. Pastor

Fotografies

J. Carbó, E. Fonollosa, J. Pastor,
Lluís Puig,

Impressió:

Jordi Dassoy

Esperem la vostra col·laboració amb informacions, material gràfic, sòries orelludes, opinions o monogràfics.

AU! EDICIONS DELS PORTS

Associació Cultural dels Ports
Placet de l'Escola Pia, 4
Apartat de Correus 18
12300 MORELLA
Tf. Fax 964 161 001
centrelports@retemail.es
<http://www.elsports.net/aracil>
<http://personal4.iddeo.es/centrelports>

Depòsit Legal B-20594-87
ISSN 1136-3797

**Subscripció anual
2000 Pta
Preu exemplar
525 Pta**

S U M A R I

S

EDITORIAL

A propòsit de la joventut 5

MONOGRÀFIC

L'energia eòlica 7

NOTÍCIES

De la comarca 15

De Morella 17

ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ

Papers dels Ports 26

Actes de l'Assemblea 27

U

LA BÚSTIA

Novetats 21

CALAIXERA CULTURAL

Llibres 23

A

@U'net 28

ORELLA ESCRIVANA

Reflexions profundes 29

D'UN TEMPS D'UN POBLE

El carrer i els jocs 30

R

I

L'observació de la joventut és
l'espill més clar i evident per
veure el que valen els nostres
models adults.

EDITORIAL

A propòsit de la joventut

La joventut és una malaltia que es cura amb el temps. Segurament no és la millor definició. La joventut és una etapa de la vida que es pot aprofitar o perdre. La joventut és un estadi per arribar al món adult. Està clar que no és l'objectiu final, ni té per què ser el millor de la vida, ni l'estat òptim de la persona, perquè això ens aboca a modes ridícules, a actituds anacròniques i actuacions esperpèntiques, que perllonguen la immaduresa o fan de l'existència l'absurd de l'etern adolescent.

La joventut no hauria de ser l'estadi de la permissivitat, de fer el que a un li passa pel cap, de la diversió com a cerimònia de l'excés, l'època de la impunitat, de l'absència de criteris, de límits i de normes. I, encara menys, l'edat graciosa per definició. La joventut no ha de ser un passaport a la imbecilitat, a la mediocritat, a la vulgaritat, a la indignitat, a l'estupidesa o a la impunitat. Déu nos en guard de tenir una joventut a qui li hem de riure les gràcies.

Evidentment, no es pot generalitzar, però comencen a cansar l'abúlia, el despendolament i la falta de fites serioses d'un sector del jovent. És a dir: comença a resultar pesat que els adults siguem incapaços de proposar models que valguen la pena, de transmetre'ls il·lusions, estructures que els vertebrin la personalitat i referències útils a l'hora de fer els seus plantejaments vitals i de trobar sentit a l'existència; en definitiva, de donar-los a entendre que val la pena ser adult. Segurament no serem capaços de fer-ho bé del tot, però el plantejament ha de ser ferm i seriós. El fet que no puguem fer les coses perfectes no ha de relativitzar ni els valors ni els plantejaments.

No ens podem queixar de la joventut si no hem madurat i no sabem posar-nos en el lloc que ens correspon, si no sabem exercir el paper d'adults, vegetant per la vida sense fer-se gran, enyorant la joventut només pel seu aspecte d'irresponsabilitat i de falta de compromisos.

Probablement els adults tampoc no sabem convèncer els joves que la construcció de la persona és fa per dins i que, quan això no passa, es creu fàcilment en solucions externes que acaben esclavitzant-nos des de fora, ens porten a l'estupidesa i tenen com a fita la desestructuració personal.

El procés d'educació és un procés d'imitació. I el desgavell, que a voltes ens preocupa, no serà perquè el sistema ho ha permès i els models a imitar així ho propiciaven o encara ho propicien? No és qüestió ara de queixar-se del que hem estat semblant. Diu la saviesa popular que no es poden anar a buscar peres a l'om i qui sembla vents replega tempestats; potser tingue poca o molta raó. O a veure, i això seria més greu, si el gran model educatiu és precisament la manca absoluta de criteris, referències, fronteres i pautes de comportament?

El model no és posar-nos a l'altura d'ells per no enfrontar-nos o perquè és més còmode. Cal l'exigència, cal esforçar-se en els valors més alts. No es tracta de deixar-los fer el que volen o facilitar-los els capricis. Eixa no és l'acció educativa, que circula més per la ruta de l'esforç i de pujar cap amunt, que a baixar sempre som a temps; només cal deixar-se anar. La permissivitat amb els joves ens dispensa de fer el que cal o de l'autoexigència o del que n'havíem dit tradicionalment donar exemple?

L'observació de la joventut és l'espill més clar i evident per veure el que valen els nostres models educatius i socials adults i ens cal, en conseqüència, tenir la capacitat de veure quina part de responsabilitat ens pertoca quan els resultats no són favorables o són positivament defectuosos.

Segurament, com en tots els temps, ens fa falta una certa actitud profètica, que no és la capacitat de preveure el futur, la majoria de les vegades fàcil d'endevinar a l'observador mitjanament perspicaç, sinó la capacitat i la valentia de dir el que no està de moda, el que no toca o el que està expressament prohibit o fins i tot castigat.

Volum I

Actes de la XL Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos Morella

• **PUBLICACIONS**

La Diputació de Castelló a través del Servei de Publicacions difon i promou l'edició de llibres de tema cultural, tècnic, d'investigació o divulgació.

MONOGràFIC

Introducció

En els últims anys l'ús de l'energia eòlica per produir electricitat està gaudint d'un espectacular impuls a tota la Unió Europea i especialment a Espanya per part de les administracions (mitjançant ajudes per fer nous parcs eòlics, per una banda, i, per l'altra, primant el preu del kW d'energia elèctrica generada en aquestes instal·lacions), degut al fet que es tracta d'una energia renovable, poc contaminant i sobretot a que en els darrers anys la tecnologia dels aerogeneradors ha evolucionat de tal manera que el seu cost de producció s'ha reduït a uns preus que poden competir de una forma raonable amb els combustibles fòssils.

Però no totes les zones són vàlides per instal·lar parcs eòlics. De forma que perquè aquests tinguen una productivitat energètica acceptable és necessari un règim de vents (aire en moviment) que es caracteritza per una presència constant dels mateixos durant tot l'any així com uns nivells mínims de veloci-

tats.

La nostra comarca, posseeix, en general, un règim de vents que compleix aquestes característiques. Aquest fet, ja va quedar reflectit en el treball *El Potencial Eòlico del Levante Español* publicat en la revista *Energia* (Maig-Juny 1985) en el qual es pretenia determinar quins territoris oferien interès per realitzar un aprofitament del seu potencial eòlic per produir energia elèctrica a escala industrial. D'aquest estudi es va arribar entre altres conclusions a que el nord de la província de Castelló és una d'aquestes zones, tal com es pot observar en la figura 1. Per tant els Ports és una de les zones potencialment receptors d'inversions destinades a l'implantació de parcs eòlics.

Així, després que a principis d'aquest any la Generalitat Valenciana realitzés el mapa de la Comunitat en el qual es diferenciaven tres tipus d'àrees: una en la qual per raons ambientals no haurien de construir-se parcs eòlics, un altra en la qual sí que estaria permès i un altra en què s'haurien de fer els estudis cas per

Figura 1

Taula I. Parcs eòlics en projecte

Puerc	Municipi	Empresa	Potència (kW)
P. E. Arriello	Vilafranca i Castellfort	MOLINOS DEL EBRO S.A.	24.420
P. E. Les Llomes	Ares del Mestre i Morella	MOLINOS DEL EBRO S.A.	24.420
P. E. La Creu	Morella	MOLINOS DEL EBRO S.A.	16.500
P. E. de Coratxà	La Pobla de Benifassà	EOLICAS COMUNIDAD VALENCIANA S.A.	24.000
La Todolella	La Todolella	EOLICAS COMUNIDAD VALENCIANA S.A.	9.600
El Forcall	El Forcall	EOLICAS COMUNIDAD VALENCIANA S.A.	9.600
Torremiró	Morella	EOLICAS COMUNIDAD VALENCIANA S.A.	9.600

cas, ja s'ha projectat la implantació en la comarca dels Ports els parcs eòlics descrits en la taula I. Per fer-se una idea de la potència instal·lada en aquests parcs eòlics projectats ens poden servir de referència les potències de la central nuclear de Cofrents (970 MW) i la dels motors d'EMSA a la Carda (7,9 MW).

Aquests projectes, entren dins dels cinquanta punts que la Generalitat ha establert en la Comunitat com aprofitables. Totes elles, ubicacions apropiades des del punt de vista energètic i medioambiental.

Quines implicacions tindrà la realització d'aquets projectes a la comarca? Per poder donar resposta a aquesta pregunta primer s'explicaran una sèrie de punts que ens permetran tindre una visió global del que és l'energia eòlica i del context actual.

Evolució històrica

Una de les primeres qüestions que es poden plantejar és: Des de quan s'aprofita el vent per generar energia?

La utilització del vent com a font d'energia mecànica es remunta a milers d'anys enrere, tant en aplicacions de pro-

pulsió marina (les primeres referències a vaixells amb veles procedeixen de l'Egipte i daten del IV o V mil·lenni aC.) com en gran varietat d'activitats rurals (molins de vent). Tots aquests tipus d'aprofitaments decauen amb l'aparició de la màquina de vapor a mitjans del segle XIX i amb la posterior electrificació del medi rural.

En canvi, l'ús del vent per generar electricitat s'inicia a finals del segle XIX i principis del segle XX. Així, cap a 1910, a Dinamarca funcionaven uns quants centenars de molins de fins 25 kW de capacitat. Aquesta tecnologia i les instal·lacions continuen desenvolupant-se fins a mitjans del segle XX, època en què perden interès per no poder competir, ni tècnicament ni econòmicament amb la generació d'energia elèctrica basada en els combustibles fòssils (carbó, petroli i gas).

La crisi energètica dels anys 70, provocada per l'augment dels preus del petroli, motiva un ressorgiment de l'interès, en els països avançats, per altres fonts energètiques alternatives al petroli (entre elles l'energia eòlica).

D'aquesta forma es reprèn la investigació i desenvolupament de la tecnologia necessària per obtenir electricitat a partir del vent, a un preu raonable. A més a més, en els darrers anys la implantació de la energia eòlica ha estat afavorida, com ja s'ha comentat, per:

- L'increment paulatí del preu del petroli.
- La necessitat de buscar fonts alternatives als combustibles fòssils davant la possibilitat de l'esgotament d'aquests recursos, donant especial importància a aquelles que són renovables.
- La potenciació de les fonts energètiques no contaminants degut al naixement en les societats avançades d'una consciència per preservar el medi ambient que ha aparegut en les últimes dècades del segle XX.

Així, a pesar dels costos d'instal·lació (que encara són elevats), l'electricitat

eòlica resulta ser una de les fonts energètiques renovables més competitives. Per tant, l'ús de l'energia eòlica com a font d'electricitat està sent fortament impulsat per les administracions en els últims anys. Aquest impuls es reflecteix en l'obligació legal que el 12 % de tota l'energia consumida en la Unió Europea sigui de fonts renovables en l'any 2010, i això només es podrà aconseguir actuant sobretot en la part elèctrica, que representa un 20 % del consum energètic, per la qual cosa serà menester que el 60 % de l'electricitat es pugue obtenir dels recursos naturals (el vent, el sol i l'aigua).

Context actual

Una volta vista l'evolució històrica de l'ús de l'energia eòlica, cal saber quina és la situació de la mateixa tant arreu del món com a nivell espanyol.

En aquest sentit, Espanya ocupa el tercer lloc mundial en la producció d'electricitat a partir de l'energia eòlica tal com es pot veure en la taula de la pàgina 9, amb un potencial estimat per als pròxims anys situat al voltant dels 8.000 a 10.000 MW.

Aquest potencial és possible gràcies al fet que Espanya té un dels majors potencials eòlics de tota Europa.

Respecte a aquest potencial cal dir que en el registre, on s'han d'inscriure els parcs eòlics (estiguen en funcionament, en construcció o projectats) de productors d'energia en règim especial per poder obtenir les primes a l'energia eòlica, hi ha en total una potència de quasi 7.000 MW. Aquesta xifra s'aproxima molt ja als valors estimats anteriorment i representa un increment espectacular respecte a la potència que ara per ara hi ha instal·lada.

A nivell espanyol s'ha de dir que, si bé en la majoria de comunitats autònomes hi ha projectes, estes es poden classificar atenent al potencial eòlic del qual disposen i al grau de desenvolupament

Llista de països segons la capacitat eòlica instal·lada (> 100 MW)

País	MW
Alemanya **	4.644
Estats Units **	2.535
Espanya **	1.812
Dinamarca **	1.761
Índia	1.095
Països Baixos	434
Regne Unit	380
Itàlia *	277
Xina	246
Suècia*	220
Grècia *	158
Canadà	127

Taula actualitzada a juliol del 2000.

* En creixement

** Increment molt ràpid

Total Europa: 10.230 MW

Total al món: 14.050 MW

dels seus recursos eòlics.

A Espanya cal destacar en un principi Navarra, la costa gallega, la zona del estret de Gibraltar, la zona del Mediterrani i les Illes Canàries com zones amb un potencial eòlic més important. A més a més, zones que fa uns anys en un principi no es consideraven aprofitables, gràcies l'avanç de la tecnologia, actualment ja són susceptibles de ser aprofitades, augmentant d'aquesta forma els recursos disponibles.

Per desenvolupament d'aquests recursos es podrien destacar per estar un

pas per davant de la resta, Andalusia, Galícia i Navarra. En les dues primeres aquest desenvolupament s'ha degut principalment a tindre uns recursos molt importants, mentre que en la tercera s'ha combinat l'existència de recursos aprofitables amb un fort suport per part de la Comunitat Foral.

Avantatges de l'energia eòlica

Un altre punt molt important a tindre en compte són els avantatges que aporta l'ús de l'energia eòlica per generar energia elèctrica i que fan que actualment es troba en una fase d'expansió espectacular, es poden resumir en els següents enunciat:

- És una font d'energia segura i renovable.

- No produeix emissions a l'atmosfera

ni genera residus, a excepció dels generats en la fabricació dels equips i els olis d'engrenatge.

- Es tracta d'instal·lacions mòbils, per tant el seu desmantellament permet recuperar totalment la zona.

- Temps de construcció curt (inferior a 6 mesos).

- Benefici econòmic per els municipis afectats (cànon anual per ocupació del sòl). Recurs autòcton.

- La seua instal·lació és compatible amb altres utilitzacions del terreny.

- Es creen llocs de treball.

De tots els avantatges, un dels més importants és que es tracta d'una font d'energia que provoca uns nivells de contaminació molt baixos si la comparem amb les centrals tèrmiques i nuclears. En general, la generació d'energia elèctrica sense que existisques un procés de combustió o una etapa de trans-

COMPARACIÓ DE L'IMPACTE AMBIENTAL DE LES DIFERENTS FORMES DE PRODUIR ELECTRICITAT (en Tones per GWh produït)

Font d'energia	CO ₂	NO _x	SO _x	Partícules	CO	Hidrocarburs	Residus nuclears	TOTAL
Carbó	1.058,2	2.986	2.971	1.626	0,267	0,102	-	1.066,1
Gas Natural (cicle combinat)	824	0,251	0,336	1,176	TR	TR	-	825,8
Nuclear	8,6	0,034	0,029	0,003	0,018	0,001	3,641	12,3
Fotovoltaica	5,9	0,008	0,023	0,017	0,003	0,002	-	5,9
Biomasa	0	0,614	0,154	0,512	11,361	0,768	-	13,4
Geotèrmica	56,8	TR	TR	TR	TR	TR	-	56,8
Eòlica	7,4	TR	TR	TR	TR	TR	-	7,4
Solar Tèrmica	3,6	TR	TR	TR	TR	TR	-	3,6
Hidràulica	6,6	TR	TR	TR	TR	TR	-	6,6

Font: US Department of Energy, Council for Renewable Energy Education y AEDENAT.

TR = Traces.

NOTA: Els valors d'emissions consideren també les emeses durant el període de construcció dels equips.

formació tèrmica, com és el cas de l'energia eòlica, suposa, des de el punt de vista medioambiental, un procediment molt favorable per ser net, exent de problemes de contaminació, etc.

L'energia eòlica, en no contaminar, no genera gasos tòxics, ni contribueix a l'efecte hivernacle ni a la pluja àcida i evita el canvi climàtic. No origina productes secundaris perillosos ni residus contaminants.

A la vegada també s'eliminen els impactes generats per l'extracció, transformació, transport i combustió dels combustibles fòssils, la qual cosa beneficia l'atmosfera, el sòl, l'aigua, la fauna, la vegetació, etc.

Així, en conjunt, la incidència es nul·la sobre les característiques físico-químiques del sòl o la seua erosionabilitat, ja que no produeix cap contaminant que

tingue incidència sobre aquest medi, ni tampoc abocaments o grans moviments de terres. Tampoc es produeix cap tipus d'alteració sobre els aqüífers ni per consum, ni per contaminació per residus o abocaments com passa amb les fonts d'energia convencionals.

En la taula de la pàgina 9 es pot comparar el nivell de contaminació provocada per les diferents formes actuals d'obtenir energia elèctrica.

Per altra banda, l'energia eòlica com és un recurs renovable, la qual cosa implica que és inesgotable, permet amb la seua utilització frenar l'esgotament dels combustibles fòssils.

Un altre avantatge important i sense el qual no existiria l'actual boom eòlic és que, al ser una font barata i al trobar-se la tecnologia d'aprofitament de la mateixa en una fase prou madura, pot competir en rendibilitat amb altres fonts energètiques tradicionals com les centrals tèrmiques de carbó (considerades tradicionalment com el combustible més barat), les centrals de combustible i inclús l'energia nuclear, si es consideren els costos de reparació dels danys sobre el medi ambient provocats per aquestes últimes.

A més a més, com el vent és un recurs existent en el nostre país, l'energia elèctrica generada a partir d'ell és independent de les polítiques de tercers països com passa ara amb el petroli.

D'aquesta forma, es permetrà una major estabilitat de preus i s'evitaran, en part, les oscil·lacions derivades de la variació de preus provocada pels països

Un parc de 10 MW:

- Evita 28.480 Tn/any de CO₂
- Substitueix 2.447 Tep. (tones equivalents de petroli).
- Aporta treball a 130 persones a l'any durant el disseny i la construcció.
- Proporciona indústria nacional i desenvolupament de tecnologia.
- Genera energia elèctrica per a 11.000 famílies.

productors de petroli.

Un altre aspecte molt important, sobre tot per la nostra zona, es la inversió que representa la instal·lació d'aquests parcs i els llocs de treballs, tant directes e indirectes, que genera.

Inconvenients

En quant als inconvenients de la generació d'energia elèctrica a partir del vent, es poden destacar els relacionats amb l'impacte ambiental.

- Impacte visual de la seua instal·lació genera una gran modificació del paisatge.

- Impacte sobre la avifauna: principalment pel xoc de les aus contra les pales, efectes desconeguts sobre la modificació dels comportaments habituals de migració i nidificació.

- Impacte sonor: el fregament de les pales amb l'aire produeix un soroll constant, de forma que la casa més propera ha d'estar, al menys, a 200 m perquè el nivell sonor que li arribe no sigue superior a (43 dB(A)).

- Possibilitat d'afectar a una zona arqueològicament interessant.

El fet que l'aire sigue un fluid de poca densitat, implica fabricar màquines grans i, en conseqüència, cares. La seua altura pot arribar a la d'un edifici de deu o més plantes i l'envergadura total de les aspes pot arribar a la vintena de metres.

Aquest mida de les màquines conjuntament amb el fet que els emplaçaments, on s'obté un major aprofitament, són per les seues característiques molt visibles, produeix un impacte visual inevitable. En aquest sentit, cal avaluar bé aquest impacte. Si bé s'ha d'indicar el fet que quan es finalitza la vida útil de la instal·lació, el desmantellament del parc deixa un rastre poc apreciable.

Un altre efecte és, com ja s'ha esmentat, el soroll, encara que és paregut al

Zones Eòliques

(Pla Eòlic Valencià de la Conselleria d'Indústria)

Zona I

Morella, El Forcall, Palanques,

Sorita

160 aerogeneradors, 95 MW

Zona II

El Forcall, La Mata, Castellfort,
Cinctorres, Portell, La Todolella,

Vilafranca

230 aerogeneradors, 145 MW

generat per una planta industrial de similar entitat i si s'està prop dels molins.

En quant a les aus, si per les immediacions del parc n'hi ha, s'han de prendre mesures per evitar el risc per mortalitat tant per impacte amb les pales com per la possible electrocució.

Impacte ambiental

Com ja s'ha dit, entre els inconvenients de l'energia eòlica el més important és l'Impacte Ambiental que produeix sobre la zona on s'ubica. Degut a l'importància que té actualment la preservació del medi ambient es fa necessari aprofundir un poc més en aquest aspecte.

Per establir quins són aquests efectes negatius, i per posteriorment evitar o reduir els mateixos, tots els projectes de parcs eòlics deuen incloure un Estudi d'Impacte Ambiental (Es.I.A.). Aquest Es.I.A. servirà de base per realitzar l'avaluació d'Impacte Ambiental, en la qual es decidirà si el projecte es porta a terme o no, tenint en compte la preservació del medi ambient.

Estudi d'Impacte Ambiental

La finalitat d'aquests estudis és, per tant, analitzar i minimitzar els efectes que pot produir el parc eòlic durant les 4 fases típiques del projecte:

- Abans de la creació del parc.
- Durant la construcció del parc.
- En la fase productiva del parc.
- Abandó i desmantellament del parc.

L'impacte generat sobre el medi per aquest tipus de projectes s'analitza atenent a diferents aspectes del projecte com són:

- Ubicació geogràfica.
- Mida de la instal·lació.
- Distància respecte a les zones sensibles que hi hagi al voltant del parc.

En el Es.I.A. s'estudiaran els possibles efectes que pot produir el parc eòlic sobre els diferents factors en els quals es pot subdividir el medi ambient: medi inert, biòtic, perceptual i sociocultural. També s'inclourà una relació de mesures preventives i correctores que eviten o minimitzen els impactes negatius sobre el medi ambient, generats pel parc. A més a més, pot adjuntar un projecte de restauració de la zona.

Els resultats i conclusions del Es.I.A. serviran perquè en el procés de Avaluació d'Impacte Ambiental, es decidís si es realitza el projecte, si s'han de fer modificacions o si no es realitza en el

cas de no garantir una preservació adequada del medi. En quant a les modificacions, poden afectar la quantitat de molins instal·lats, la seua ubicació, etc.

A l'hora de realitzar un Estudi d'Impacte Ambiental per un parc eòlic, d'entre tots els factors, s'ha de tenir especial atenció en els que s'esmenten a continuació, ja que són els més susceptibles de ser afectats negativament: soroll, erosió, paisatge, avifauna, medi socio-cultural i socioeconòmic.

Soroll

El soroll en aquestes instal·lacions ve provocat per dos factors principalment:

- El fregament del vent amb les pales del aerogenerador.
- El moviment mecànic dels components del aerogenerador.

En l'estudi s'han d'indicar els nivells de soroll que provoca la instal·lació, que normalment ja els indica el fabricant dels aerogeneradors.

D'aquets dos sorolls, el mecànic es pot atenuar de forma considerable mitjançant l'ús de materials aïllants per fer la carcassa d'aquests elements.

Per contra, el soroll provocat per el fregament entre pales i vent, és més difícil d'atenuar, si bé cal dir que s'està investigant en el seu disseny, de forma que millore el seu rendiment i s'atenui el soroll.

El soroll serà més o menys intens depenent de la posició en què s'estigui ja que el vent n'és un element transmissor.

Val la pena apuntar que en les instal·lacions ja existents, generalment les poblacions més properes als parcs es quei-

xen més del soroll del vent que del soroll provocat pels molins (aerogeneradors). I, per altra banda, que els animals que es troben dins d'aquests parcs encara que se sorprenen quan comencen a girar els molins, s'acostumen en poc temps.

Erosió

L'erosió del terreny és provocada de forma principal en el període de construcció del parc i, d'una manera especial, quan es realitzen els moviments de terres necessaris per a condicionar la zona (creació de vies d'accés, soterrament dels cables, cimentacions i construcció d'edificacions...)

Per tal de minimitzar l'impacte provocat per l'erosió en el parc es poden aplicar les següents mesures:

- Les vies han de ser les mínimes possibles i, a l'hora de fer treballs, s'ha de planificar de forma que s'afecte la menor àrea possible mentre duren les obres. Posteriorment, les zones no utilitzades han de ser recobertes amb terra vegetal i revegetades per tornar-les al seu estat original.

- Les cimentacions necessàries per les torres dels molins s'han de recobrir immediatament amb la terra original per ocultar-les.

- És molt convenient traçar els camins a sotavent del parc. També s'ha de tenir cura d'establir canals de descàrrega d'aigües per poder evitar la pèrdua de capa vegetal.

- Quan s'acaba la instal·lació dels molins s'ha d'iniciar un pla de revegetació i recuperació dels sòls amb la sembra d'espècies autòctones i de creixement ràpid.

- Realitzar un estudi adequat de la edafologia (sòl), hidrologia (aigües superficials), hidrogeologia (aigües subterrànies) i la possible existència de restes arqueològiques o paleontològiques.

Paisatge

En el moment d'avaluar l'impacte que pot provocar el parc en el paisatge s'ha de tindre en compte que els criteris que es poden seguir tenen un gran component subjectiu i, per tant, és difícil establir d'una forma clara i precisa el grau d'impacte ocasionat.

Encara que sigui complicat arribar a una conclusió exacta i precisa sobre l'impacte generat pel parc, sí que es poden establir en el Es.I.A. una sèrie de mesures preventives i correctores amb la finalitat de minimitzar els efectes negatius sobre el paisatge. Entre aquestes mesures es poden destacar les següents:

- Pintar els molins i les edificacions amb colors que s'integren en l'entorn.
- Dissenyar les instal·lacions (molins, edificacions, línies de tensió) de forma que s'integren amb el paisatge i amb l'entorn. D'aquesta forma les edificacions auxiliars (centre de control, taller, magatzem, centre de transformació) haurien de seguir els patrons (elements i colors) de les construccions pròximes.

- Utilitzar torres de gelosia.
- Dissenyar el parc i la col·locació dels molins de forma que es puguin evitar la visió des de les poblacions o de zones molt transitades. Així, la visió dels aerogeneradors s'evitarà escollint amb molta cura la seua situació, i/o formant barreres vegetals des dels punts de visió

pels habitants de les rodalies o per les carreteres. Al mateix temps, les edificacions auxiliars s'han de posar en zones no visibles, ocultant-les amb la vegetació existent.

- Els accessos als molins i al parc han de ser els mínims possibles, intentant aprofitar camins ja existents, per evitar crear-ne de nous i, en cas contrari, els accessos es faran amb el mínim moviment de terres, recuperant-se la coberta vegetal afectada per aprofitar-la.

Pel que fa a l'impacte paisatgístic cal indicar que:

- En l'actualitat els aerogeneradors es fan tan menuts com es pot i se solen pintar amb colors que no pertorben el paisatge.

- Una volta acabada la vida útil dels aerogeneradors (25-30 anys), i en cas de no continuar amb l'activitat, es retiraran els molins i es revegetarà la zona, i es quedaran només la cimentació i els cables enterrats disminuint molt l'impacte visual.

Avifauna

De tota la fauna existent en la zona més afectada és el taxó dels ocells. Per això l'estudi ha de reflectir la presència i el pas de les aus, així com un complet inventari de les espècies presents a la zona.

Els efectes nocius sobre els ocells poden ser de diferents tipus: canvis d'hàbits, desplaçament a altres zones i, en casos extrems, la mort. Aquests efectes durant l'explotació del parc han d'indicar-se en els informes de vigilància ambiental. Evidentment, el més greu de tots

ells es la mort de les aus que es pot deure: a la col·lisió amb les pales dels molins o bé a l'electrocució pel xoc amb les línies d'alta tensió.

Respecte a la col·lisió amb les pales s'ha de dir que els ocells solen acostumar-se a evitar-ne la trajectòria, al mateix temps que s'ha provat de pintar les pales o els seus extrems de colors ben cridaners o utilitzar el radar per evitar la col·lisió de les aus migratòries.

Per contra, l'electrocució per xoc amb les línies d'alta tensió, representa un problema més important. Per evitar-ho, el que normalment es fa, es col·locar elements que les destaquen de forma que les aus les puguin observar durant el vol i esquivar-les. Se situen paral·lelament a les línies dels aerogeneradors de forma que es creen passadissos i com última opció queda el soterrament dels cables si és estrictament necessari.

La mortalitat per l'electrocució varia en funció del volum de les aus, de la distribució geogràfica, del seu comportament i, sobretot, per les característiques de la línia (les línies de menys de 45 kV solen ser les pitjors per la proximitat dels cables). En aquest sentit, existeix una legislació proteccionista aplicable a les línies aèries que obliga a modificar el disseny dels recolzaments i a fer la instal·lació dels salvaoells.

A pesar de tot, l'impacte sobre les aus, es prou menut en comparació amb les causes naturals, donant-se inclús el cas de poder trobar nius a les torres dels aerogeneradors.

Medi sociocultural i socioeconòmic

Les alteracions provocades per la ubicació d'un parc en el medi socioeconòmic són molt importants i positives, perquè:

- Es generen llocs de treball.
- Es realitzen infraestructures estables (camins, línies elèctriques) en la zona.
- Els terrenys afectats són compatibles amb altres activitats (ramaderia, agricultura). D'aquesta forma, en molts parcs es pot veure junt als aerogeneradors, que les terres llaurades ho continuen estant quan funcionen els molins i que els animals continuen pasturant sense més problemes.

L'opinió dels habitants dels terrenys colindants és molt important, per això és interessant la realització d'enquestes entre els afectats per conèixer quina valoració i aprovació els mereixen les instal·lacions del parc. Al mateix temps, és

Grans generadors

En un principi s'ha de dir que la classificació més habitual dels aerogeneradors es fa atenent a la seua grandària i a la seua finalitat. Així, per una banda tenim els grans, utilitzats en els parcs eòlics per generar energia elèctrica a nivell industrial i, per altra banda, els menuts, que s'usen en petites aplicacions particulars.

A continuació ens centrarem bàsicament en els grans generadors ja que són els utilitzats en parcs eòlics. Aquests tenen entre altres les següents característiques:

- La potència obtinguda amb ells és directament proporcional a l'àrea agrada per les pales i al cub de la velocitat del vent (v^3).

- Cal elevar l'altura del generador per aconseguir una major velocitat de l'aire (teoria de la capa límit) de forma que s'obtingue una major potència.

- Se solen instal·lar generalment en zones d'alta muntanya o front al mar, si bé en el cas de l'alta muntanya el descens de la densitat de l'aire actua de forma negativa en la potència, ja que per una mateixa velocitat de vent, aquest té menys energia que si fóra a nivell del mar.

- Pas de pala i orientació variable.

- Generadors que s'usen actualment: Generador 600 kW, torre de 35/40/45/50/55 m de altura i 3,9/4,2/4,4 m de diàmetre.

- Generadors futurs: Generador 1500 kW, torre de 50 m d'altura i 6,3 m de diàmetre de pala (alguns equips porten dos generadors de 750 kW acoblats en paral·lel). A Espanya estan encara en fase d'assaig.

- La torre pot arribar a tindre uns 3,6 m de diàmetre en la base i 2 m en la part més alta (poden arribar a pesar unes 32 tones).

- La barqueta (conjunt situat en la part superior de la torre) pot fer 5 m de llarg i pesar 18 tones.

- El conjunt de rotor i aspes (pales) pot pesar unes 8 tones.

- El pes total del conjunt pot així oscil·lar entre 55 i 62 tones.

- El preu mig per torre en un parc mitjà (24 MW), incloent tota la instal·lació i subestació pot rondar els 81 milions de pessetes per grup (de 600 kW).

Resum i conclusions

Per respondre la pregunta feta al principi de l'article, es pot dir que la realització d'aquests projectes suposarà una injecció econòmica per la zona prou important, tant per la inversió inicial necessària com pels llocs de treball generats en les diferents fases del projecte: construcció, explotació i desmantellament. A més, a tot açò, s'ha d'afegir el cànon que rebran els municipis per part de les empreses explotadores dels parcs per l'ocupació del sòl.

Des del punt de vista medi ambiental, si bé la seua realització implicarà un cert impacte sobre la zona, la realització del Es.I.A. corresponent i l'adopció de les preceptives mesures preventives i correctores faran que aquest impacte sigue molt baix. I no s'ha de deixar de considerar el benefici global que representa per al medi ambient (incloent també la gent) l'ús d'una energia no contaminant front altres que si que ho són. Així s'evita l'emissió de gasos a l'atmosfera que provoquen el canvi climàtic o la pluja àcida. Tampoc es pot oblidar que es tracta d'una energia que no té el perill potencial implícit que té actualment l'energia nuclear.

Així, s'arriba a una conclusió favorable a la construcció d'estos parcs, utilitzats per produir energia elèctrica a partir de l'energia eòlica. Perquè, si bé pot donar lloc a alguns efectes no desitjables, aquests queden clarament superats pels efectes positius que comporta tant per al medi ambient com per a la societat en general.

Bibliografia

Menéndez Pérez, E.: "Propuestas de desarrollo para las energías renovables" ENERGIA, Mayo-Junio 1997, pp 85-91.

Ferrando Vitales, F., Martín Morillas, F., Moreno Palacios, P., Pantoja López, A., Varona Segado, L.: "El potencial eólico del Levante español" ENERGIA, Mayo-Junio 1985, pp 115-122.

"Energía eólica" ENERGIA, Noviembre-Diciembre 1998, pp 83-86.

"La energía eólica" ENERGIA, Septiembre-Octubre 1998, pp 61-62.

"Energía eólica" ENERGIA, Noviembre-Diciembre 1997, pp 55-59.

Hernández, C.: "Mesa Redonda" ENERGIA, 1999, pp 74-76.

Alonso Díaz, M.: "La energía eólica. De la investigación a la realidad industrial" ENERGIA, Noviembre-Diciembre 1993, pp 153-160.

U.D. Ingeniería Nuclear (UPV), Cobo González, J.L., Ródenas Diago, J., Sanchis Arnal, R., Sancho García, J., Seradell García, V., Verdú Martín, G.: "TECNOLOGÍA ENERGÉTICA", SPUPV, 1997.

Departamento de Máquinas y Motores Térmicos (UPV): "TECNOLOGÍA ENERGÉTICA", SPUPV, 1997.

Adreces d'Internet:

<http://members.es.tripod.de/ama>

Projectes eòlics que afecten el terme de Morella

E	PE	L	MW	A
ECOVASA	Fusters	Morella	24,42	37
	Corrals	Morella	32	48
	Muixacre	Morella	49,5	75
	La Llequa	Morella	49,5	75
	Torremiró	Morella	36,3	55
URBASER	S. de Calduc	Morella	32,4	36
	Vallivana	Morella	21,6	24
	Torremiró	Morella	37,8	42
		Ares-Morella	12,6	14
	Fusters	Morella	48,6	54
ENERGIAS	Fontanals	Catí-Morella	16,5	25
EOLICAS	Tossal Gros	Vallibona	8,58	13
EUROPEAS (EEE)	S. d'en Celle	Ares-Morella	33	50
	Pinar		49,5	75
	El Turmell	Vallibona-Xert	7,92	12
	Pererols	Herbers	19,8	30
	Sabater	Sorita-Morella	22,44	34

E: empresa, PE: parc eòlic, L: localitat, MW: potència en megawatts, A: aerogeneradors

NOTÍCIAS COMARCA NOTÍCIAS

De la comarca...

Campaments

El santuari de la MaredeDéu del Llosar de Vilafranca va acollir més de 40 xiquets i xiquetes de Portell, Cincorres, Olocau, el Forcall i Morella en unes estades interparroquials de la comarca.

Xiva

De l'11 al 14 d'agost, es va celebrar el Quinquenni a la MaredeDéu del Roser. Els majorals i l'Ajuntament van fer un esforç d'organització de cara a quatre dies de festa que van congregat molta gent. Gaiters, balls, jocs, exposicions, guarniments, etc, van ser el marc de les festes. Els actes fonamentals van ser l'entrada de la Mare de Déu del Roser, la processó, la missa solemne oficiada pel bisbe de la diòcesi, el rosari i el retaule.

Herbeset

Del 29 de setembre a l'1 d'octubre es van celebrar les festes de Sant Miquel. Es va fer la missa major, es van organitzar jocs populars -les joies-, es van fer els balls de la granera, el de l'estampa i el del farolet; es va fer l'oferta. El poble -ara buit quasi tot l'any- va reviuire temps passats quan la gent, malgrat les penoses condicions de vida, vivia i treballava aquests indrets.

Cincorres

□ L'alcalde, Joan Ferreres, comença a estar fart de demanar una solució per al tros de carretera que va des de la Geno-

veta (carretera Morella-Ares) al Pont de Cincorres, que és una comunicació ràpida per a diferents pobles amb Castelló. Ferreres opina que el camí no s'arregla per qüestions polítiques, perquè ja s'han fet tot un seguit d'accions administratives i no hi ha manera de trobar una solució als ja famosos 8 km, que actualment són intransitables. La forma d'actuar de la Diputació en este tram contrasta amb l'actuació que es va fer a la carretera de Vilafranca a Sant Pere de Castellfort.

□ Un veí de Cincorres ha cedit a l'ajuntament una miniatura d'un exvot d'època ibèrica (de 2 cm²) que representa un bou. Aquesta peça passa a formar part de la col·lecció museogràfica que actualment es mostra a l'Hospital, espai me-

nut que es vol substituir per un de més gran (el palau dels Santjoans), que permetria una mostra dividida en les següents seccions: pintura, arqueologia, etnologia i paleontologia.

□ Ja han retornat quatre de les vuit campanes que es van endur per a restaurar a un taller d'Alemanya. La restauració ha costat més de cinc milions de pessetes. Encara en falten altres quatre que pertanyen a les ermites del terme.

Portell

Encara que la comissió de festes ja fa molts anys que les prepara, enguany han fet un esforç per tal d'introduir novetats, entre les que podem destacar el programa, on, a més de fotografies del poble de principis de segle hi apareixen dades històriques sobre l'església, l'ermita la Creu de la Font, i el document de la concessió del forn de l'any 1259.

Villores

El diputat Manuel Monfort ha demanat a la Diputació la reforma de la carretera d'accés al poble des de la carretera Morella-Sorita, ja que ara com ara és molt estreta, no poden passar els autocars i està en molt mal estat.

Vallibona

L'Associació cultural Amics de Vallibona ha fet un museu etnològic prenent com a base els ninots que ja van exposar al carrer i que representaven els oficis antics del poble. El museu s'ha muntat a una de les sales de les antigues escoles, recentment rehabilitada y cedida

El Planet (Vallibona)

J.E.Fonollosa

per l'Ajuntament. l'Associació s'ha proposat també ressaltar llocs concrets de la població característics per les activitats que s'hi feien: el Pelleric, la Llotgeta, el Planet, el Perxi de l'Església, el Portal i l'Hospital.

Aigua

Les pluges caigudes als Ports cap a meitat de Juny, per Pasqua Granada van representar una bona recàrrega dels aqüífers i, en la majoria dels pobles, la garantia del subministre de l'estiu sense tirar les campanes al vol. L'abastiment

d'aigua és una qüestió vital a la nostra comarca i es tracta de fer els pous i les canalitzacions necessàries perquè no estiguem continuament pendents de l'aixeta. Ja en tenim d'altres de problemes.

Espemo

La Societat Esportiva Espemo està duent a terme una iniciativa per senyalitzar 589 km de camins i rutes per tota la comarca. Això ja s'ha fet amb el camí Morella-El Forcall. Està pendent el camí Morella-Cinctorres. Durant el mes de juliol, un camp de treball amb la col·laboració de l'Ajuntament de Morella i l'IVAJ va fer la neteja de part del camí Morella-Xiva. Un dels projectes importants és la unió dels GR7 i GR8 entre el Forcall i Mirambell. També es pensa amb el camí Cinctorres-el Forcall per Sant Cristòfol de Saranyana. Les finalitats de tot això serien la dinamització de la comarca des del punt de vista del turisme rural de la pràctica d'esports de muntanya i també de control de la gent que passa i, en conseqüència, la vigilància medioambiental.

Vilafranca

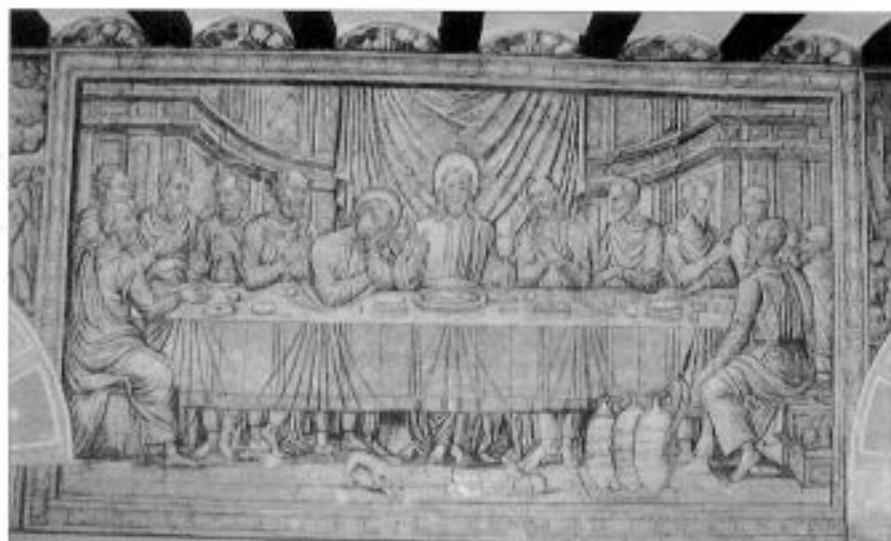
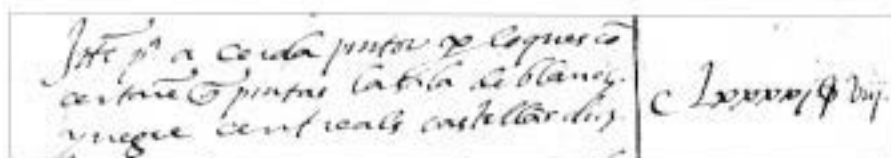
El centre d'ensenyament de la Vila tindrà, de la mateixa manera que Sant Mateu, Canet, la Jana i Alcalà, el servei Infocole del qual ja estan dotats tots els centres nous projectats per la Conselleria de Cultura i Educació. El sistema inclou les instal·lacions (ordinadors i connexions a Internet) i els cursos per al reciclatge del professorat.

La sequera ha provocat dificultats en l'abastiment de l'aigua. S'han hagut de fer restriccions per tal de mantenir el nivell del dipòsit i aconseguir la pressió necessària perquè l'aigua arribe a tot a rreu. L'empresa Aznar s'ha hagut de proveir amb camions per no esgotar l'aigua existent per al consum de les cases.

L'Ajuntament destinarà uns 50 milions de pessetes per a construir la Casa de la Música enfront de la Plaça de Bous. L'edifici tindrà una sala gran d'assaigs i aules suficients per a les classes dels diferents instruments i especialitats de l'Escola de Música. L'Ajuntament confia amb els diners que aportarà la Diputació i el programa Leader II.

Castellfort

La Fundació Blasco d'Alagó amb la col·laboració de la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat Valenciana i la CAM han dut a terme durant el mes de juliol les tasques de neteja i restauració de les pintures negres de Cerdà (1592) de la sala gran de la Maredeu de la Font. La professora de Belles Arts de la Politècnica de València Carme Pérez al front d'un grup d'alumnes, ha fet les faenes artístiques, amb la coordinació de Fran Medina, i ha tornat a les pintures quasi tot el seu esplendor inicial. També pensen fer una publicació amb l'explicació de les pintures i dels treballs de restauració. L'única llàstima és que ara ja no podem explicar la bella llegenda del pelegrí que va omplir la sala de pintures d'un dia per l'altre.

AUI!

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

CONEIX-TE! SUBSCRIU-TE!

PODRÀS LLEGIR A MÉS DE LA REVISTA LES
COL·LECCIONS D' AUI! EDICIONS DELS PORTS.
Apartat de Correus 18 - 12300 Morella.

● **LLIBRES:**

- 1.- Grup d'Estudis dels Ports (1990): Guia bibliogràfica de la comarca dels Ports.
- 2.- Domi Pastor (1991): Retalls de vida.

● **QUADERNS:**

- 1, 2, 3 - Concurs Literari Vint-i-cinc d'abril, 1989, 1990, 1991.

● **DOSSIERS:**

- 1.- La independència

● **TRÀÇ:**

- 1.- 1691, 1991. Independència

Ompli:

NOM

DOMICILI

POBLACIÓ (i Codi Postal)

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AUI pel període d'un any (quatre números, més un quadern i quasi totes les publicacions que es fan a les altres col·leccions), porrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de ~~1.500 pessetes~~ 12'00€

Els demano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC

Nº DE LLIBRETA O COMPTE

CARRER

POBLACIÓ

..... d de 19

Firma,

Aquesta subscripció et done dret (sense haver d'abonar res més) a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, i a poder participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció dels càrrecs de la Junta Directiva. I especialment donar suport a la línia que estem seguint.

Fes un cercle a l'opció que tries:

- Vull ser membre de l'Associació.

No vull ser membre de l'Associació.

Notícies de Morella

Cultura

□ Els cursos de la UIJ van tractar en guany sobre *Les darreres dècades del segle XX*, dirigit pel professor Lluís Meseguer i *L'educació sentimental*, dirigit pel professor Adolf Piquer.

□ L'Asociación de Amigos de la Orquesta del Conservatorio de Valencia i l'Ajuntament de Morella van organitzar un Festival-Trobada de música amb l'objectiu del perfeccionament de la tècnica instrumental i el desenvolupament del coneixement del repertori simfònic. Amb aquest motiu es van fer uns quants concerts al convent de Sant Francesc.

□ El XVII Festival de Música de Morella, que es va celebrar del 12 al 16 d'agost va oferir dos concerts d'orgue a càrrec dels organistes Jesús Gonzalo i Ricardo Miravet, un excel·lent concert de piano del pianista Miguel Angel Scebba, que va fer una interpretació magistral de Mussorsky, un concert de cambra amb obres per a flauta solista (Marcos Galkin) i solista contralt (Françoise Faïdherbe) i, l'últim dia el concert de solistes, cor i orquestra, dirigits per Ricardo Miravet, que van cantar una Missa de Schubert i un Magníficat de Vivaldi.

□ A les sales gòtiques de l'ajuntament es van fer tres cursos de doctorat de l'Insitut Joan Lluís Vives, que pretén potenciar les relacions entre les universitats de parla catalana en el camp de la

investigació, de la docència i de les activitats culturals.

□ Palmira Antolí va exposar una sèrie d'aquarel·les a la Fonda Elias durant el mes d'agost.

□ Josep Me Fibla, de Benicarló, va fer una exposició de quadres i escultures, sota el títol *Orillas desde la roca*, mostrant la seua particular visió de la ciutat de Morella.

□ Durant el Sexenni, a les sales gòtiques de l'Ajuntament, la Fundació Caixa de Castelló Bancaixa, va mostrar la Suite 347 de Picasso.

□ A les sales de Bancaixa, es va fer una exposició filatèlica amb el títol *La pintura contemporània en el món dels segells*. Antoni Zurita va fer per a l'ocasió un matasegells dedicat als *Torneros* amb la silueta del castell i el salt d'un dansant.

Patrimoni

□ Abans del Sexenni es va acabar la rehabilitació dels vitralls de les rosasses de l'arxiprestal. La iniciativa, que va ser presentada al bisbat pel Leader II, va representar la neteja i restauració dels vitralls del fons de la nau principal i el de la part de dalt de l'altar de la Maredeu de Vallivana.

□ A la Dena de la Vespa, a l'explotació d'argiles de la Parreta, es van localitzar restes de dinosaure i altres restes fòssils. Un dels fèmurs d'Iguanodont fa pensar en l'exemplar més gran que s'ha trobat d'esta espècie.

Homenatges

□ La Conselleria de Justícia va realitzar un homenatge als jutges de pau que estaven en el càrrec més de vint anys. El Sr. Julio Carbó, jutge de pau de Morella, va ser un dels homenatjats i va rebre el reconeixement de la conselleria i de la ciutat.

□ Dins dels actes del 51 Sexenni, es va fer a l'església del Convent de Sant Francesc un homenatge a tots els que han eixit alguna vegada a la dansa dels Torneros. Va ser una trobada de gent major i gent molt jove en representació de tots els que han participat a la dansa.

□ L'actual administrador del santuari de Vallivana, el Sr. Julià Pastor Amela, va rebre un homenatge de part d l'Ajuntament per la seua labor i dedicació al Santuari durant els vint anys que porta al càrrec. En l'acte, Julià Pastor Aguilar,

Homenatge a Julià Pastor, Administrador de Vallivana

Julio Carbó

va fer una relació de tots els administradors dels quals es té constància. La Coral Pastor va interpretar quatre composicions musicals originals de l'organista Ricardo Miravet dedicades a l'homenajat, que, en el seu parlament va agrair molt sincerament la col·laboració de tot el poble de Morella en la seua gestió. L'Alcalde va fer un parlament d'agraïment i li va fer entrega d'una placa i uns gravats de J. Gimenez de Haro.

Economia

□ El bon temps va acompanyar els milers de visitants de la Fira al passeig de l'Alamera, el Pla d'estudi i els voltants de Sant Miquel. Quasi 150 expositors van acudir al certamen. A més de tota la mostra de bestiar hi va haver vehicles de tot tipus, aïnes, joguines, embotits, etc. L'atracció d'enguany va ser l'estructura Pepe. A la tarda del diumenge es va fer una "novillada" a la plaça de bous.

Inauguracions

□ L'Alcalde de la ciutat, en presència de na Violant d'Hongria, dels cavallers de la Conquesta, el rector de la Universitat de València i els presidents de la Colònia de Morellans Absents va inaugurar el passeig Jaume I, dalt del centre de Primària, el dijous de la setmana de les Festes.

Esports

□ Roberto Heras de l'equip Kelme-Costa Blanca, que va guanyar la Vuelta, va ser també el guanyador de l'etapa Va-

lència-Morella, que va acabar al passeig Jaume I, el divendres dia 1 de setembre. Va ser tot un espectacle amb centenars d'aficionats i curiosos que van poder gaudir d'una bona arribada a meta. D'altra banda les imatges oferides per TVE van arribar a tot arreu i van ser una carta de presentació realment bonica i espectacular a tot el món.

Política

□ Durant el Congrés extraordinari del PSOE, celebrat a Alacant, l'alcalde de la ciutat Ximo Puig va ser elegit nou portaveu del Grup Socialista al Parlament Valencià i responsable de la Secretaria de Relacions Institucionals de la nova executiva.

Serveis

□ L'Ajuntament ha arribat a un acord amb la Diputació per poder portar la brossa a l'abocador de Vilafranca. De moment, l'acord durarà del 10 d'agost al 31 de desembre. Dues vegades per setmana un camió de transport privat de grans dimensions transporta les deixalles des de la Jota fins a l'abocador mancomunat. És una solució provisional per eixir del pas, que caldrà completar en endavant.

□ L'Ajuntament ha expropiat els terrenys del Tint a la Generalitat per a construir 80 vivendes de promoció pública i més de 200 aparcaments. El consistori haurà de pagar 180 milions a la Generalitat. Els projectes de la construcció ja estan fets i inclouen els terrenys

del Tint, on hi haurà un carrer nou i una plaça central. Es respectarà la xumenera antiga i es farà la remodelació de la placeta de la Font Vella així com la integració de l'aljub de la font al conjunt.

□ L'empresa Esportverd ja fa tres anys que imparteix cursos de tècniques de rescat en parets verticals. Hi assisteixen els grups de rescat de muntanya del Consorci Provincial de Bombers, professionals de Bombers sense fronteres, bombers dels parcs d'arreu de l'estat. Els cursos són també interessants per a professionals d'altres rams com la construcció o el muntatge quan han de treballar en condicions difícils.

□ S'han acabat les obres de la nova pavimentació de l'hort del Baró i de tota la volta de la Font de Colom.

□ Les obres de la carretera nacional 232 del Pont de la Bota a la Serafina han estat parades durant un temps per problemes entre l'empresa Rover-Alcisa i altres empreses subcontractades.

Festes

□ Enguany, entre les festes habituals de cada any i les extraordinàries del Sexenni, ha estat tot el mes d'agost, des del dia 4 al 29, ple d'activitats i actes festius amb un calendari apretat i, a voltes, encavallat, cosa que fa airebé impossible acudir a tot el que es fa, si, a més, tenim en compte la feina i les preocupacions que impliquen l'organització i la realització de les festes sexennals.

Amics incansables

La revista **Saó** 244 s'ha fet ressò de la publicació del primer volum de les actes de l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, que ha publicat la Diputació. Per Òscar Pérez, el congrés sobre la comarca és un autèntic primer statu questionis en alguns camps del saber.

L'autor de la ressenya, membre del consell de redacció d'aquella revista, és autor per exemple d'un excel·lent article sobre els capellans-erudits de la Castellonense de Cultura, al número 243 de la seua revista, on trobarem tots els mossens que

han escrit la història de la nostra comarca, des de Segurra Barreda a Mn. Manuel Milian, passant pel pare Begues, Mn. Joan Puig o Mn. Betí.

Per acabar, Pérez Silvestre destaca que els autors dels treballs del primer volum "han trobat que la comarca amaga encara personatges i fets que caldrà anar descolgant de l'enruna que els cobreix".

Estem d'acord, i només caldria que els esforços que fa la bona gent, no només "els amics incansables del Centre d'Estudis dels Ports", no entropessaren sempre, no ja en la senzilla descoordinació, sino a voltes amb la obstrucció, ja sigui frontal o lateral.

Sexenni 51

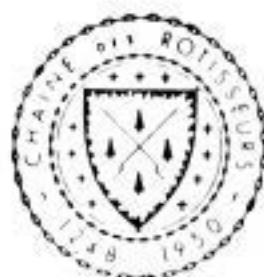
Complint amb les seua ancestral obligació, enquadrats en gremis i colònies, en carrers, altaretts i conventets, els morellans han tornat a plenar els temples i els carrers. Com que l'essència és la de sempre i ja la sabeu, enguany ens hem decantat per donar algunes xifres, que no són significatives de res ni de ningú, però que poden resultar divertides i són les que varien més de sis en sis anys. Les xifres més interessants, que són les econòmiques, són secret del sumari.

Les Festes en xifres

- És el **51** sexenni.
- Ja fa **322** anys de la primera celebració.
- Els que van a pujar la Maredeu de Vallivana recorren **48 Km** a peu **24** el divendres i **24** el dissabte.
- Les danses que ixen són: **5**.
- Quadres figuratius: **4**.
- S'esperaven **200.000** visitants.
- Entre **20.000** i **25.000** visitants els dies de major afluència: el diumenge de la festa grossa i el dijous.
- **10.000** m² d'aparcament als Arcs per a uns **2.000** cotxes.
- **50.000** m² de pàrking a l'Hostal Nou per a uns **8.000** vehicles.
- **10.000** places d'aparcament, a més de les de l'Alamera.
- **8** autobusos han fet el servei des de l'aparcament a la ciutat.
- Els autobusos del pàrking han traslladat més de **30.000** persones.
- Gremis: **9**
- Actes programats: **150**.
- Carrers que s'han guarnit: **17**
- Armaçons: més de **800**.
- Longitud dels adorns: més de **2** quilòmetres.
- **4.000** quilòmetres de tira de paper arrissat.
- **50** agents de seguretat.
- S'han presentat **4** llibres nous
- **3** exposicions de pintura.
- **6** corals han cantat les misses del novenari: **2** de Morella i **4** de fora.
- **4** bisbes han vingut a predicar a les misses.
- **108** socis del Gremi de Comerç.
- **450** socis de la Joventut
- **47** membres de la Fundació Sexenni.
- **39** alets i membres de les juntes dels Gremis, responsables de l'organització.

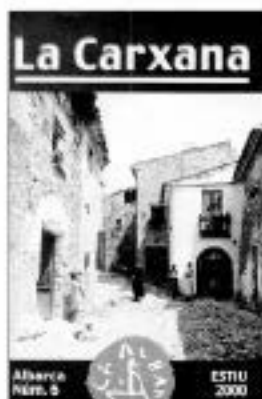
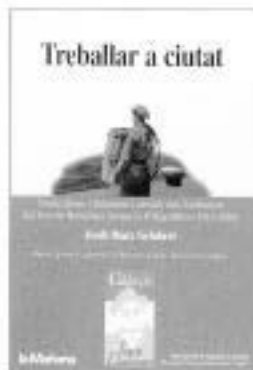

COSTA SANT JOAN, 1
TELÈFON 964 160 336
MORELLA (*Castelló*)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

Fa molt temps que tinc ganes de començar aquesta secció amb unes publicacions especials, es tracta dels butlletins locals o d'associacions menudes, són butlletins fets amb pocs mitjans, on caben tota mena d'articles. Sempre hi ha lloc per a canalitzar les aficions literàries, els resultats de competicions esportives i també per a algun article d'història fent una mica de memòria. Segurament heu vist pels mitjans comunicatius que a la província de Terol han muntat manifestacions per reivindicar-hi millores. Bàsicament nosaltres sabem que Terol existeix perquè som veïns i entenem en part el muntatge que han fet perquè compartim també algunes de les seues preocupacions.

Del Mas de les Mates i d'Alcanyís ens envien de forma habitual publicacions i les novetats sobre les activitats culturals. **El Masino** és el butlletí que publiquen al Mas mensualment. Hi ha una notícia que ens ha cridat l'atenció i fa referència a una anomenada *tienda del Maestrazgo* que resulta novedosa perquè és una tenda virtual, que intenta comercialitzar productes de la zona: cecina, pernil, formatges, etc., tot amb el distintiu de qualitat. Podeu llegir-ho al núm 223 del mes de juliol o també, imaginem, a la versió digital a l'adreça www.arrakis.es/~grupmas/.

Canviant de comarca però també molt propers a nosaltres, tenim el butlletí que publiquen a Càlig i que s'anomena **Vila de Càlig**, a banda col·leccions de fotografies antigues hi podem llegir en el trimestre abril-juny d'enguany un treball sobre les cases benestants de Càlig. **Felibrejada** és la revista d'història i arqueologia del Maresme, la citem perquè també es tracta d'una revista feta amb pocs diners i en el núm 54 de novembre-desembre del 2000 hi ha un treball sobre la història de la maçoneria. Una publicació nova que hem rebut és **La Carxana**, una revista que pretén fer divulgació del patrimoni cultural del Priorat. També allí hi ha debat sobre el tema de la instal·lació de centrals eòliques. Una altra revista de la qual hem parlat més vegades és **La Riuada**, sabeu que l'editen a Móra d'Ebre. És curiós el tema monogràfic que dediquen al número del mes d'octubre, el titulen arquitectura industrial i resulta interessant per a conèixer la xarxa industrial del poble (fàbriques de sabó, molins d'oli, destil·leries i bodegues, modernes trenca-dores d'ametlles que utilitzen la closca per a generar energia elèctrica).

A pocs quilòmetres d'aquí, els amics d'Uldecona publiquen la revista **Rails**, tenim els números 15 i 16 i podeu conèixer moltes dades de la història del poble, (polítiques, sobre el ferrocarril o sobre les moles). Del **Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs**, núm 85, ressaltem el treball sobre l'escola d'Alcover a l'esclat de la guerra del 36.

Alguns llibres dels que volem fer esment: De Lleida ens envien el llibre **Treballar a Ciutat**, -estudi sobre sindicalisme i relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant la IIa. República. Premi "Josep Lladonosa" d'Història local 10^a. El **Quadern de Vilaniu** (Miscel·lània de l'Alt Camp) núm 37 en aquest entre d'altres a l'apartat de quaderns d'art hi ha un estudi sobre l'obra de Jaume Huguet.

El Centre d'Estudis Canongins, ens envia la recopil·lació d'estudis de l'any 99. Entre d'altres veig que hi ha un treball sobre els malnoms canongins: anàlisi de la seva estructura forma i semàntica. El Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, ens envia el resum de les comunicacions presentades en la XVI sessió d'estudis mataronins del 99. Finalment, l'Ajuntament de Torrent ens envia la publicació que han editat sobre els treballs de Luis Lamarca Morata (1793-1850), trobareu les composicions poètiques i també el diccionari castellà-valencià.

Per acabar el repàs, saludem la revista que han emprés conjuntament les associacions culturals de l'Aragó que parla català. **Temps de Franja** substitueix mensualment les tres revistes franjolines, que eixien quan podien.

Convocatòria: En l'apartat de concursos us recordem que es convoca el XXI premi de poesia Senyoriu d'Ausiàs March, hi ha temps fins el 6 de març de l'any 2001, el premi està dotat amb quatre-centes mil pessetes i s'adjudicarà el 28 d'abril del 2001. Les persones interessades poden informar-se a l'ajuntament de Beniarjó, plaça d'Ausiàs March, 1, 46722 Beniarjó (València).

CAIXA RURAL CREDICOOP
GRUP CREDICOOP

EL AGUA ES NUESTRA RAZON DE VIDA

IRRIAGRO

SISTEMAS DE RIEGO

**INSTALACIONES
Y PROYECTOS DE:**

- Sociedades de riego.
- Riegos por aspersión y goteo.
- Conducciones de agua.

**VENTA Y SUMINISTRO
DE MATERIALES DE:**

- Riego por goteo.
- Riego por aspersión.
- Jardinería.

Ctra. Morella - Km. 3 - Tel. 964 730 920 - Fax 964 730 921 - Castellón

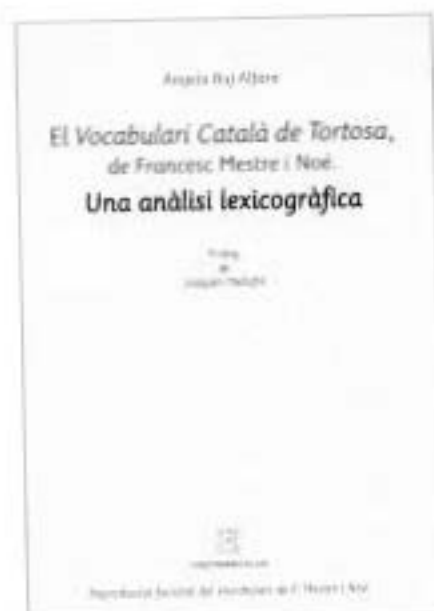
Lèxic tortosí

Es que tenim malalties llibresques, fins i tot quan anem a Sabadell a vore si ens donen faena, ens aturem als aparadors de les llibreries. Una d'aixes malalties és la detecció automàtica dels topònims comarcals en una ullada ràpida a qualsevol tros de paper. Cincorres va aparèixer a la coberta d'un llibre que parle del lèxic tortosí.

Un cop fet un poc de gust a casa Fidel podem explicar que el llibre consta de dues parts clarament diferenciades. Una és un lèxic tortosí, en reproducció facsimilar de l'edició de 1973 que ja reproduïe l'original de 1916, on el cronista de la capital del Baix Ebre va voler deixar hipotecades les paraules que brotaven dels seus llavis en la més tendra sinceritat infantívola.

Davant de l'obra hi ha un estudi lexicogràfic de la canareva Àngela Buj on presente l'autor i explica l'estructura de l'obra. A continuació trobem l'explicació dels trets fonètics, morfològics i dialectològics que poden comentar-se a partir de l'obra de Mestre. També té un capítol on compara les entrades del lèxic tortosí amb les dels principals diccionaris generals.

C.R.

El Vocabulari català de Tortosa, de Francesc Mestre i Noé. Una anàlisi lexicogràfica / Àngela Buj Alfara. - Tortosa: Cincorres Club, 2000. - 112 p. - ISBN 84-95325-11-X. - 1200 PTA

Rafalgari

Per a llegir el darrer llibre de J. J. Rovira és molt convenient buscar un racó tranquil de la nostra natura. Jo ho vaig fer als pins de la Balma, amb la companyia de la remor del Bergantes, però ho podríem fer al lloc que dona nom a l'obra.

Rafalgari és un lloc -amb regust de *bandidos*- que pertany al terme de la Sénia però té molta relació històrica amb la nostra comarca. És, per tant, una geografia pròxima, un símbol potser d'unió entre les Terres de l'Ebre i els Ports.

És un llibre típic d'aquest *home tribal*. Rovira obri els ulls i les orelles i escriu. Algun document escrit i molts documents orals, moltes hores de conversa, són la font on beu un relat que sempre acabarà trobant les relacions entre la gent dels Ports i la filosofia clàs-

sica (Kant apareix a Cincorres). Falta cultura o l'ecologisme rural (*em posen de mala llei la gent que dixen les bosses de plàstic escampades per tot arreu i foten una malesa, xa*).

Destacarem dos apunts per no explicar gaire cosa: El primer és l'aparició de la transhumància amb persones reals com Joaquim Virgili, un dels autors de l'estudi que el Museu del Montsià va fer de la transhumància a la nostra àrea; la portada és una foto de Fortanet.

El segon (ja em perdonareu si sóc un pesat i sempreestic dient el mateix) a mi m'indigna; segons el nivell d'ozó, m'ofega. Lliso a la p. 46 que hi ha un procés inquisitorial de 1438 trobat pel degà dels historiadors portencs i que *la seua esquisidesa espiritual li fa obeir una prohibició de publicar-la*. Un document de fa cinc-cents seixanta-dos anys!! Però en quin món estem? Estem a Europa Occidental a finals del segle XX?

Ja se sap que les nostres comarques són privilegiades i els arbres genealògics poden seguir-se cinc o sis segles i algú es pot ofendre si diem que el seu rererererebesavi va ser un lladre o un assassí, però si no podem estudiar l'història medieval, què haurem de fer els contemporanistes? Anar buscant papers d'amagat, no citar les fonts, publicar sota pseudònim en una revista forastera, amagar noms...? Ja n'hi ha prou!

C. Ripollés

Rafalgari / J. J. Rovira Climent. - Tortosa: Cincorres Club. - 2000. - 101 p. - ISBN 84-95325-09-8. - 1300 PTA

El Silenci

Si dic que és un llibre de viatges s'enfadaran perquè a la coberta diu que no és un llibre de viatges convencional, que pretén ser una mirada crítica.

La crítica es mostra en la botiga de records de l'Himàlaia que a Vistabella atén en castellà: se veu que la botiguera és de València. Sobta trobar (i s'agraeix) que algú de l'Horta constata diferències entre el seu país i les nostres muntanyes, i a més amb un cert to d'humor: ells miren cap a terra i nosaltres mirem cap al cel. De fet ells es maregen quan veuen un arbre més alt que un taronger però si ho arribem a dir nosaltres estaríem crucificats o penjats del Miquelet.

També ix un dia que a València ciutat era festa (i per tant la resta del país es paralizava), la closa clausura de Benifassà, els embolics familiars de les

herències i les divisions de les cases o l'amabilitat del personal del Museu de la Valltorta.

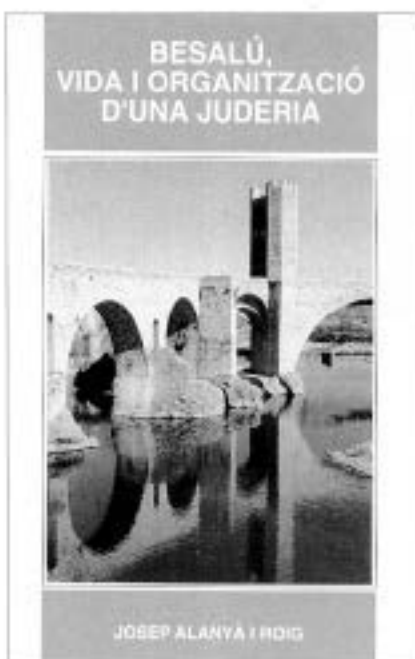
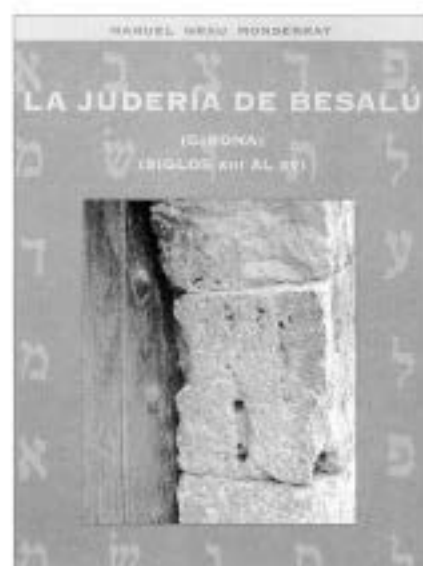
Sobta, en una persona versada en els misteris de la nostra llengua, la utilització de formes curioses en la toponímia, en este viatge pel Maestrat i la Tinença.

C.R.

El Senyoriu del Silenci (caminant per terres del Maestrat i de la Tinença de Benifassà) / Joan Carles Andrés Raga. - La Pobla Llarga: ADE, 2000. - ISBN: 84-922889-4-9. - 1300 PTA.

Jueus a Besalú

Hi ha un parell de llibres sobre el món jueu a Besalú sobre els que convé fer-hi esment per l'especial relació amb les nostres terres dels dos autors.

El llibre més recent és, paradoxalment, el més antic. Es tracta de la tesi doctoral del doctor Grau sobre l'aljama de Besalú. L'obra conserva la llengua original de 1975 i recull les repercussions a la comunitat jueva de Besalú de fets com els pogroms de 1391 o la butlla de Benet XIII sobre l'aïllament dels jueus. També analitza l'organització de l'aljama, els moviments demogràtics i altres aspectes culturals i socials.

El segon és la síntesi que sobre el mateix tema va publicar el 1996 Mn. Josep Alanyà. El seu llibre té com a principal característica per a nosaltres, les referències més enllà del pont medieval de Besalú. Trobem, com a anècdota, un robatori d'una custòdia de Montblanc per part d'un lladre del Forcall de Morella (sic).

La juderia de Besalú / Manuel Grau Monserrat. - Olot: Fundació Pere Simon, 1997. - 260 p.

Besalú, vida i organització d'una juderia / Josep Alanyà i Roig. - Besalú: Ajuntament, 1996. - ISBN: 84-8607-067-3. - 95 p.

LI Sexenni

L'Ajuntament de Morella va fer un programa del Sexenni, que inclou totes les altres festes d'agost, en un llibre de format gran (25 x 33 cm), de 183 pàgines, convenientment il·lustrat i amant amb uns gravats de Jaime Gimenez de Haro i amb moltes fotografies de Julio Carbó, Javier Pellicer, Jesús Palos, Jordi Puig, Vicent Roures, Mª Angeles Sánchez i José Luis Tripiàna.

En el programa apareixen les salutacions de totes les autoritats civils i ecle-

siàstiques i un bon grup de col·laboracions literàries o d'investigació dels autors sergüents: Josep Alanyà, Ernest Querol, Joaquim Dolz, Ricardo Miravet, Ricardo Figols, Francesca Adell, Carles Ripollés, Lluís Meseguer, José Miguel Gasulla, Helio Piñón, Teudo Sangüesa i Domingo Garcia.

De l'àmbit dels articles d'investigació destaquem: *El nom Morella té molts de sexennis* d'Ernest Querol Puig (pàgs. 37-49) i *Més d'un segle d'emigració* de Carles Ripollés Querol (pàgs. 113-119).

L'orgue de Turull

L'Ajuntament de Morella amb motiu del Sexenni, ha publicat un treball de Ricardo Miravet sobre l'orgue de Turull en un llibre titolat *El órgano de la basílica arciprestal de Morella (F. Turull, 1719)*.

El llibre té 135 pàgines i està distribuït de la forma següent: una introducció, una referència als organers de la fa-

mília Turull -quatre generacions i un *Francisco* a cadascuna- i a les seues obres, descripció de l'orgue de Morella amb les seues particularitats i consideracions històriques, descripció de la restauració de l'instrument.

El procés de restauració de l'instrument està il·lustrat amb vint-i-nou fotografies en color i amb els seus corresponents per poder comprendre el procés que s'ha seguit i el treball que això ha costat.

Al final hi ha uns annexos: l'acta d'entrega de l'orgue i uns articlets apareguts a la revista local Vallivana que fan referència a l'orgue.

La presentació es va fer una setmana i mitja més tard del que estava anunciat en un principi.

El órgano de la Basílica Arciprestal de Morella / Ricardo Miravet.- Morella: Ayuntamiento, 2000.- 135 p.- ISBN: 84-930478-2-1.- 2.500 pta.

Es fa saber a tots

Traducció del títol, *Noverint universi*, del treball escrit per Joan Andrés Sorribes i editat per Tàndem Edicions dins de la col·lecció *Valències*.

Es tracta d'una novel·la que té com a protagonista tot un poble dels Tèrmens Generals de Morella (Vallibona) a la segona meitat del segle XIV.

Presenta la particularitat de fer servir el valencià estàndard en les descripcions i el valencià antic en els diàlegs per donar més versemblança a l'ambientació temporal. És de destacar el treball fet per l'autor de recull de lèxic, dites i aforismes antics alguns dels quals encara ressonen per la ruralia de la nostra comarca.

El text és de lectura fàcil i agradable. Sap mantenir l'interès del lector. L'única cosa que fa una mica de basarda és l'excessiva llista de mals i desgràcies.

Noverint universi / J. Andrés Sorribes.- València.- Tàndem Edicions.- Col.: Valències, 2000.- 319 p.- ISBN: 84-81-31-300-9.- 2.500 pta.

Morella (XIII-XV)

Josep Alanyà i Roig, natural de Batea, morellà d'adopció i de sentiment, ens ha ofert aquest estiu un treball ample i rigorós sobre la Morella Medieval.

Ell mateix comença la seua introducció dient: "Des de les construccions medievals que han arribat més o menys íntegres fins als nostres dies i des de la documentació que he trobat en la recerca constant i atenta dels arxius, sobretot a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, crec que és possible, a més d'útil i convenient per raons diverses, fer una aproximació a l'urbanisme de Morella durant els segles XIII, XIV i XV, tres centúries molt importants per a la vida, la història i la cultura de la comarca dels Ports i la seua capital".

El llibre va repassant tots els aspectes urbanístics: pla general, sistemes de construcció, organització dels edificis,

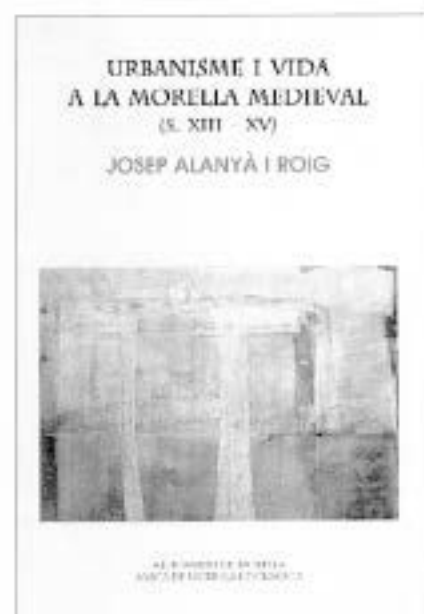
el castell i les fortificacions, l'arxiprestal les esglésies, el convent de St. Francesc, les ermites, les creus de terme, el cementeri, els hospitals, la casa del Consell, L'estudi, l'almodí, els carrers i els porxos, fonts i aqüeductes, els hostals, el bordell i la jueria.

A la part final del llibre hi ha un apèndix documental, un lèxic de termes tècnics, l'índex de fotografies, il·lustracions i gravats i un índex onomàstic i toponímic per facilitar les consultes concretes.

En tots els apartats fa una revisió de les dades ja existents, reconsiderades o canviades a la llum dels nous documents (200). Són exemples d'això els autors i les iconografies de les portes dels apòstols i les vergegens, el fresc de la dansa de la mort de la sala De Profundis del claustre de Sant Francesc, etc.

Es tracta, doncs, d'una obra interessant i molt ben documentada sobre la Morella de l'època medieval.

Urbanisme y Vida a la Morella Medieval (S. XIII-XV) / Josep Alanyà i Roig.- Morella: Ajuntament i Associació Amics de Morella i Comarca, 2000.- 530 p.- ISBN: 84-930478-1-3.

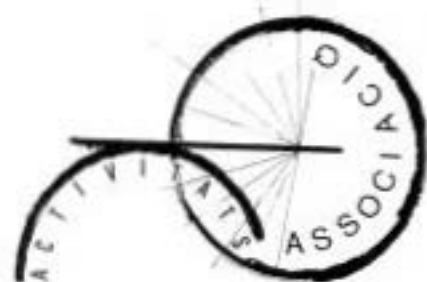

JOVENIVOL
moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel. 964 160 710 MORELLA

TEJIDOS *Viñals*

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 964 160 063 - MORELLA (Castellón)

Papers dels Ports

La revista científica del Centre d'Estudis

L'organització de la XL Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos va estar l'ocasió de posar en contacte moltes persones amb la finalitat d'aplegar la vuitantena de treballs que s'han començat a publicar en el primer volum de les Actes que hem presentat el mes d'agost d'enguany. Ara, tot esperant que isca el segon volum de les actes (que acabarà de publicar totes les comunicacions i ponències presentades en l'assemblea) i amb la intenció de continuar amb aquest esperit de participació, hem començat a preparar tota la infraestructura per editar el primer número de la revista que, des dels seus inicis, ha estat el principal projecte de continuïtat del Centre d'Estudis dels Ports.

La nostra vocació d'afavorir la investigació i les obres de conjunt sobre la nostra comarca es va materialitzar amb la publicació de la *Guia Bibliogràfica de la Comarca dels Ports*, editada l'any 1990. Al 1994 va veure la llum el llibre *La comarca dels Ports* que és l'únic estudi de conjunt sobre la nostra comarca. Aquestes obres les vam firmar com a Grup d'Estudis dels Ports. Paral·lelament, i també dins de les activitats de l'Associació Cultural dels Ports, des de fa 14 anys es va publicar la revista *AU!* que ja compta amb 55 estudis monogràfics sobre temes dels nostres pobles (a més d'alguns opuscles). L'organització de la XL Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos va voler ser un salt qualitatiu en les activitats de l'aleshores recentment constituït Centre d'Estudis dels Ports.

I va ser un salt qualitatiu perquè pretenia posar en contacte investigadors de tot arreu que s'hagueren dedicat a la recerca d'algun aspecte de la nostra comarca. I, com podreu comprovar amb els treballs que es publiquen en les actes, s'ha aconseguit amb escreix perquè ens vam poder reunir moltes persones (més de 200) i moltes investigacions (més de 80) tant de fora com de dins.

Ara, per continuar eixa tasca, el Centre d'Estudis dels Ports vol seguir mantenint el contacte amb eixes persones i augmentar el nombre d'investigadors i de treballs que tinguen relació amb la comarca, per a la qual cosa posarà en

marxa un vell projecte -que es farà realitat l'any que ve- d'iniciar una publicació que recullga un bon grapat d'investigacions sobre la nostra comarca realitzades tant per gent dels Ports com per persones de fora de la comarca.

Precisament, eixa relació entre nosaltres i l'exterior és central en la manera de concebre la publicació que es dirà **Papers dels Ports** perquè el que pretenem és que les recerques que reunim es difonguen per tota la comarca, però que arriben també a fora. I això serà possible gràcies als nombrosos intercanvis que el Centre d'Estudis té amb quasi tots els Centres de la nostra àrea lingüística i amb les principals biblioteques i hemeroteques, que sumen més d'un centenar i que estem segurs que encara anirem augmentant. En eixe sentit, el nostre Centre ha estat fundador de la Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana.

El fet de presentar-nos a fora ens farà augmentar també el nivell d'exigència amb nosaltres mateixos, cosa que ens cohesionarà com a grup comarcal. Hem volgut comptar amb el major nombre de persones possible, per això ens hem dotat d'un ampli Consell Assessor i també d'un nombros Consell de Redacció estructurat segons els diferents àmbits de coneixement.

Consell assessor: Josep Alanyà, Sergi Beser, Manuel Beser, Germà Colom, Joseph Eixarch, Manuel Milian, Ricardo Miravet, Ferran Olucha, Ramon Pelinski, Salvador Tarragó.

Consell de Redacció

Arqueologia i Història Antiga: Ferran Arasa, Joaquim Ambrós i José Miguel Gasulla.

Art: Francesca Adell, Pilar Dolz i Joan Valle.

Ciències Naturals: Julià Pastor, Rafael Monferrer, Xavier Querol, Xavier Segura i Josep Me Zapater.

Ciències Socials: Ernest Querol, Henri Bouché, Joaquim Dolz, Narcisa Rambla i Jesús Sangüesa.

Història: Vicent Garcia Edo, Josep Monferrer, Carles Ripollés i Carles Sangüesa.

Llengua i Literatura: Lluís Meseguer, Pilar Alfonso, Ferran Guardiola i Adolf Piquer.

Per a garantir l'efectivitat, cada àrea tindrà un coordinador (que apareix en

primer lloc i en cursiva) que s'encarregarà d'aconseguir treballs inèdits i d'assistir a les reunions per preparar la publicació de la revista.

Des de bon començament volem convidar a tothom a participar en el projecte, bé siga aportant directament les seues investigacions, bé siga fent suggeriments o posant-nos en relació amb persones que estudien algun aspecte de la comarca.

Característiques de la publicació

Pel que fa a les característiques de la publicació us avancem que els primers números seran miscel·lanis per donar eixida als treballs que s'han anat realitzant en els tres anys llargs que han passat des de la celebració de l'Assemblea. Així, la revista tindrà un editorial i dos grans blocs. En el primer es podran llegir els principals treballs que ens arriben i en el segon donarem notícia dels llibres i articles apareguts durant l'any i, així, seguirem completant el recull iniciat amb la Guia bibliogràfica i continuat amb la *Calaixera Cultural* que es publica trimestralment en aquesta revista *AU!* També es faran recensions extenses de les publicacions més rellevants. Finalment, hi haurà un resum en anglès de cada treball editat.

Esperem tenir un allau de treballs i volem garantir la difusió de tots, bé siga en format paper, bé siga en format digital, o en ambdós. En un primer moment el nostre projecte és editar la revista en paper, però volem posar a l'abast de tothom els nostres esforços i troballes i queda clar que Internet és la principal via per comunicar-nos amb més gent. Volem facilitar l'accés de tots a les publicacions sobre la nostra comarca, per a la qual cosa també posarem en suport digital la Guia Bibliogràfica de la Comarca dels Ports.

Pel que fa al disseny de la publicació, cada any se n'encarregarà un artista de la comarca perquè, a més del contingut, el continent tinga ja un valor per ell mateix.

Us voldríem engrescar a col·laborar, en la mesura que pugueu, en aquest projecte que estem acaronant des de fa molts anys. Podeu fer-ho des de la simple subscripció (necessària per poder tirar endavant), donant-nos a conèixer algun treball en curs, fins integrant-vos en el Consell de Redacció. Us agraïm per endavant la vostra participació.

El dia 14 d'agost es va presentar, a la Casa Ciurana, el primer volum que recull part dels treballs que es van debatre a la XL Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, que va tenir lloc a Morella a l'octubre de 1996. A l'acte van intervenir el senyor Miguel Montes, Delegat de Cultura de la Diputació de Castelló (entitat que n'ha subvencionat l'edició), el senyor Alcalde de Morella, Joaquim Puig, i tres membres del Centre d'Estudis: Ferran Arasa, que va explicar el projecte de publicació de la revista científica de la nostra entitat (que es dirà *Papers dels Ports*. D'aquesta iniciativa, en teniu un article a l'AU! que esteu llegint), Carles Ripollés, que va explicar la història de l'Assemblea, i Ernest Querol, que es va encarregar de presentar l'acte.

No cal dir que és un goig múltiple per al Centre d'Estudis dels Ports presentar un llibre com aquest. Primerament, per la importància de la trobada, que va reunir més de 200 persones de tota la nostra àrea lingüística, les quals van assistir a la presentació de més de 80 comunicacions sobre la nostra comarca, bona part de les quals es podrà llegir en el primer volum que s'ha acabat d'editar. El segon motiu d'alegria és veure'l editat després de tant de temps i tants d'esforços. El tercer, és la qualitat de la publicació, tant pel seu contingut com pel disseny. I el quart, és haver-nos pogut reunir un bon nombre de persones amb motiu de la presentació.

En aquest primer volum podreu llegir els treballs que apareixen en el quadre del costat.

Si el primer volum és així de gros, el segon, que apareixerà molt prompte, no ho serà menys. No patiu que us en donarem notícia de la seua publicació...

ARQUEOLOGIA

LA COMARCA DELS PORTS DES DE LA PREHISTÒRIA FINS A L'EDAT

MITJANA *Ferran Arasa Gil*

EL BRONZE FINAL - FERRO I A LA COMARCA DELS PORTS *Joaquim Andrés Bosch*

HISTÒRIA

UNA PROPOSTA DE RECONSTRUCCIÓ DEL DRET MUNICIPAL DEL TERRITORI

DE MORELLA I DE LES SEUES ALDEES *Arcadi Garcia Sant - Vicent Garcia Edo*

LA INTERVENCIÓ POLÍTICA DE JULI CÈSAR A LES COMARQUES

DE L'EBRE *Ramon Sàrraga Domínguez*

ORÍGENS DEL FEUDALISME A LA COMARCA DELS PORTS *Manuel Beser Jordà*

EL CASTELL DE MORELLA. OBRES I ENDERROCS A L'EDAT

MITJANA *Josep Alarcó Roig*

PROFESSIONS I OFICIS DE MORELLA SEGONS EL MORABETÍ

DE 1397 *Josep Alanyà i Roig*

BENET XII A MORELLA A TRAVÉS DELS ESTUDIS HISTÒRICS

DEL SEGLE XIX *Jaume de Ramon Vidal*

MONSENYOR DE MORELLA (APUNTS D'UNA TRAICIÓ) *Pere Català i Roca*

DOCUMENTS SOBRE UNA SOCIETAT DE MERCADERS

(1485-1486) *Josep M. Llobet i Portella*

EL TESTAMENT DEL BISBE GASPAR PUNTER

..... *Joan Hilari Muñoz i Sebastià*

DOS APUNTS D'HISTÒRIA MORELLANS (S. XV) *Pere Català Roca - Joan Gala Fernández*

EL SETGE DE MORELLA AL "DIARIO DE BARCELONA"

DE 1838 *Jaume de Ramon i Morros*

LA BATALLA DE MAELLA. LES CONSEQÜÈNCIES *Jaume de Ramon i Morros*

LA PREMSA DE BARCELONA I LA DEFECCIÓ

DEL GENERAL CABRERA *Carles Ripollés Querol*

INTRODUCCIÓ HISTÒRICA AL CADASTRE DE RÚSTICA. ESTUDI

GEOREFERENCIACIÓ I RECONSTRUCCIÓ DELS MOLLONS DE TRES

TERMES A LA VILA DEL FORCALL *César Llacer Garcia*

REVISTA VAILIVANA, 1904

..... *Jaume de Ramon i Vidal*

DESCRIPCIÓ DE LA PRIMERA EXPOSICIÓ D'ART MORELLÀ *Jaume de Ramon i Vidal*

COSAS NOTABLES DE MORELLA *Joan Gala i Fernández*

ARES DEL MAESTRAT, UNS CONTORNS PLENS D'HISTÒRIA I UNA MOSTRA

DE L'OBLIDADA INDÚSTRIA FARINERA *Salvador Palau Rafecas "el Galo"*

ARXIVÍSTICA I HISTORIOGRAFIA

MORELLA Y SU REFERENCIA DOCUMENTAL EN "COLECTÁNEA PALEOGRÁFICA

DE LA CORONA DE ARAGÓN" *Josefina Matea Ibars*

FONS HISTÒRICS DE L'ARXIU PARROQUIAL DE

VILAFRANCA *Pere-Enric Barreda Edo*

TESTIMONIOS COMARCALES EN LOS ARCHIVOS

ZARAGOZANOS *Mercedes Díaz-Plaia Rodríguez*

JOAN BAPTISTA MANYÀ, HISTORIOGRAF

..... *Àngel Montieló i Galzerà*

ESTABLIMENTS DE SARANYANA *Elena Sánchez Almela*

ART

LA VERA CREU DE MORELLA. JOIELL TEMPLER DEL CASTELL

DE MIRAVET *Josep Alarcó Roig*

PERE LEMBRÍ I EL MESTRE D'ALBOCÀSSER. INICI D'UNA REVISIÓ

SOBRE LA PINTURA CASTELLONENCA EN TEMPS DEL GÒTIC

INTERNACIONAL *Rosa Alcoy i Pedrés - Francesc Ruiz i Querada*

NOVES DADES SOBRE ARGENTERS I BRODADORS A MORELLA

(SEGLES XIV-XVII) *Ferran Olacha Montins*

LA CAMPANETA DE LES ÀNIMES DE LA LLEOUA *Rafael Monferrer Guardiola*

HISTÒRIA I ART AL BOLETÍN DE AMIGOS DE MORELLA Y SU

COMARCA. A PROPÒSIT DELS SEUS VINT-I-CINC ANYS *Rafael Monferrer Guardiola*

PILAR DOLZ I JOAN VALLE, DOS CREADORS ACTUALS

DE LA COMARCA DELS PORTS *Antonio Salcedo Miliani*

ESTUDI I PROPOSTA DE RESTAURACIÓ DEL TRAM DE MURALLA NORD-EST

I PLAÇA DE BOUS DE MORELLA *Vera Hofbauerová*

LITERATURA

ELS PORTS DE MORELLA: COMARCA I LITERATURA *Lluís Mesequer Pallarès*

LITERATURA POPULAR A MONT-ROIG (FOLIES). REFERÈNCIES

A PERSONES I LLOCS DEL "REINE" *Josep A. Carrégal Sancho*

NOTES SOBRE EL "MURAL DEL PAÍS VALENCIÀ" DE VICENT ANDRÉS

ESTELLÉS: EL DOCUMENT DE MORELLA (1979) *Manuel Garcia Grau*

Cognoms, Austràlia i Sexenni

Amb l'ajut d'uns quants cercadors es pot descobrir que la paraula Morella ix en unes trentamíl pàgines. Així que n'hem fet una tria de curiositats, hem llevat les tres w per no gastar tinta i ho deixarem córrer perquè el telèfon pique i el paguem de la nostra butxaca.

Començarem amb la web de Genaro. (uv.es/~genaro/morella) que no sabem si és aquell mític personatge que Aracil utilitza com a exemple de persona de poc criteri. És una web molt curiosa on a més de les dades més o menys copiades de Morella igual pots trobar-te un enllaç amb el Gran Hermano o una bandera espanyola ben llustrosa a la portada.

Al portal en català lamalla.net trobareu la possibilitat d'afegir-vos a la candidatura de Morella a Patrimoni de la Humanitat. Durant les festes a xics.org trobàvem el programa de la colònia catalana i després l'actuació castellera que van fer els de Granollers ací. També trobarem Morella a la web de lavuelta.com encara que els pobres de les dues rodes o són dislèxics o van molt ràpids perquè escriuen Villabana i Canabes que si no fore pel lloc de la carretera on estan no reconixeriem. Hi ha un [link](#) amb la web de l'Ajuntament.

En el món cultural, la universitat d'Innsbruck (bau2.uibk.ac.at/sg/poe/works/morella.html) ofereix un recull de textos de diferents autors, entre ells el relat *Morella*, d'Edgar A.

@U!net

<http://www.elsports.net/aracil>

<http://personal4.iddeu.es/centrelsports>

Poe. També hi ha una revista literària de poesia anglesa anomenada Morella morella.freeservers.com. Si us agrada la música indiepop busqueu el grup morellasforest.com de Dayton, Ohio.

En l'apartat de curiositats, si necessiteu fruits secs heu d'anar a morellanuts.com una empresa de Castellvell del Camp. A infoplease.com que és una enciclopèdia, trobem la biografia de Cabrera i el gamboge, un pigment molt groc que s'extreu de la *Garcinia morella* que és un arbre del sud-est asiàtic.

Als Estats Units hi ha una congressista republicana que es diu Constance Morella (morella.com) del comtat de Montgomery que representa l'estat de Maryland. Arsement, Redd & Morella (cpa-arm.com) és un gabinet de censors jurats de comptes, on treballa un senyor que li diuen Robert J. Morella. A postalven.com/venec10.htm pots comprar postals veneçolanes d'una senyora que li diuen Morella Jiménez.

A Itàlia també hi ha alguna morella. Per no oblidar el nostre marc econòmic, napoli.com/morella és una caseta de turisme rural molt bonica que igual ens fa la competència. També hi ha una casa de pneumàtics amb el curiós nom de *La Morella Gomme* que trobareu a lmorella.it. A la pàgina market.thecity.it/morellapitto (vaja nom!) trobareu un pintor, el senyor Giovanni Morella.

Especialment curiosa és la secció australiana, que particularment sempre m'ha interessat molt des que fa molts anys vaig descobrir que enmig de Queensland hi havia un apartador ferroviari amb el nom de la nostra ciutat. Com que també és dona la coincidència que el domini australià és **au**, en farem un breu repàs:

Començarem per aquella estacioneta ferroviària, avui sense servei de passatgers pel que ens diu la web de Queensland Rail però amb un autobús substitutori. (qroti.bit.net.au/traveltrain/outback.html) A mi em van explicar des del Ministeri d'Agricultura australià que allò de Morella era un nom aborigen segons les fitxes toponòmiques que tenien; però em permetreu que ho dubto. Resulte que consultant eixa eina geogràfica que és multimap.com al costat hi ha un lloc que és diu Maneroo, i ja em pareixen massa coincidències. Morella pertany al Shire of Longreach, que té la web longreach.net.au on trobareu la història de la ciutat, fundada a finals del segle passat i pàtria de la companyia aèria Qantas, una de les deu més importants del món.

També existeix una serra, Morella Ridge, i per veure-la cal anar a biochem.usyd.edu.au/~gareth/bushwalk/Morella. I per a més curiositat, al cul del món (paraules textuais de la web), a l'illa de Tasmània, existeix el lloc més romàntic per a parelles de la costa est, una illa on podeu visitar morella-island.com.au

C.R.

Aprofiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 964 160 037

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

servicio
4x4

Julio Ortí
Taller

Vehicles
tot terreny
nous
i
usats

Hostal Nou s/n
12316 MORELLA
Tel. 964 160 037
Fax 964 173 158

Autorella

Autoespai heterològic, autoinductiu i heterofíl·lic

No s'ha de mirar la biga de l'ull aliè, perquè no deixa veure l'ull.

Diccio-9-ri

Alfareria: 1.- Fàbrica de fars. 2.- Paraula d'origen estrany composta de dues arrels distintes *alfa* i *veria*. Indica el principi del final o l'acabament de l'inici.

Edat del coure: 1.- Període històric caracteritzat per la coentor. 2.- Període del floriment de les arts culinàries destinat a no menjar-se res cru; progrés important respecte de la depredació.

Punt.ònims

malé.com	zit.com
bobali.com	col-lo.com
rubi.com	torri.com
peri.com	tas.com
quel.com	ta.com
to.com	roco.com
leu.com	repi.com
tele.com	patri.com
rebol.com	mari.com
ba.com	flas.com
bran.com	ra.com
barra.com	fal.com
pata.com	cor.com

Mesures portenques

Un pensament	Un sentidet
Un pessic	Un bri
Un poc	Poc o molt
Una mica	A saber
No massa	A manta
A on vas...?	Una fotracà
Una fotrallà	

matriculEs

Com que pareix que no ens escaparem de dur la E a les matricules dels cotxes, haurem d'anar buscant-li altres significats més representatius i propis com ara: Elsports, Elforcall, Elocau, Elboixar, Elbergantes, Erbers, Erbeset, Elballestar, Elostalnou, Elslivis, Elmoll, Elsmonllats...

Tele Mítica

El darrer cap de setmana de juliol, el món no acabava a Finisterre sinó a Benidorm (la Marina Baixa). Però com la gent d'aquí estàvem a la Mata fent Aplec, no ens vam assabentar de la novetat i vam seguir com si el món encara girava al voltant del sol.

Falla mítica

Sí que es note la mà dels artistes fallers, sí...

Màrqueting

Els socis del Race tenen un descompte d'un cinc a un vint per cent a les Cases de Morella. Els del Círculo de Lectores també tenen avantatges als museus de Morella. *mojsldnlfndvnmiflby!*

Colmo

Sabeu quin és el *colmo* d'un ciutadà dels Ports? No poder vore'ns ni en pintura i dur un cotxe amb matrícula CS-AU.

Els Empastres

Si la nostra comarca es diu com es diu és perquè per accedir-hi cal passar per diversos ports de muntanya. Corre

Preguntes al vent

1.- Com s'ha de dir a qui pretén ignorar el que tothom sap?

pels cercles de la més alta intel·lectualitat la notícia que, en la pròxima comarca-lització la nostra comarca passarà a dir-se els Empastres que és el que caracteritza la nostra comarca quan s'aplegue a ella per la general.

Un poc de sexenni

- La cançó que més s'ha escoltat no és *la Bomba* sinó *Si no hi han perretes, no hi ha cançonetes*. I no estem parlant dels conventets, precisament...

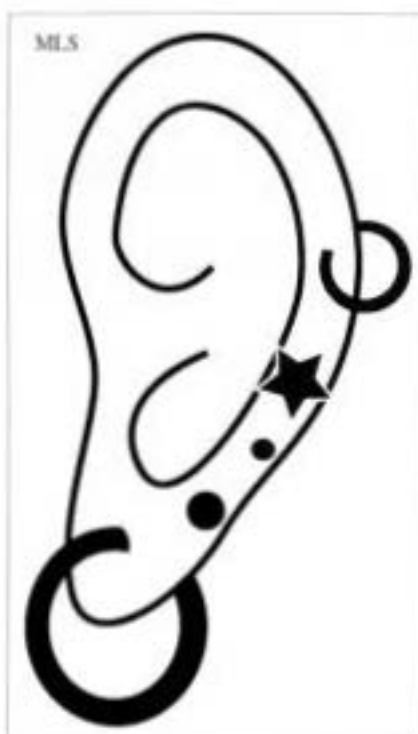
- A vegades pareixie que fórem forasters els del poble.

- Resulte que el protocol el van inventar per evitar problemes, però els especialistes en protocol no ho saben...

- Gràcies a la Mare de Déu, s'ha descolorit la bandera del castell.

- La tradicional histèria sexennal ha produït enguany estranys fenòmens. Quan algú diu res es molesten els que no anave per ells i viceversa.

- Al programa de festes el president del nostre país anave el tercer, el bisbe el penúltim i l'alcalde el darrer, si no comptem el curriculum del pregoner. Segurament això respon escrupolosament el protocol oficial però no deixa de ser significatiu...

D'un temps ... d'un poble...

Per Manola Rodríguez

El carrer i els jocs

Si avui en dia els xiquets es passen les vesprades a casa mirant la televisió o jugant amb la consola, quan jo era menuda, ens havien de cridar unes quantes vegades perquè hi entràrem. I és que el carrer era quasi com una segona residència per als qui passàvem allí tantes hores.

Quan anàvem a escola, el carrer era el lloc on acudíem amb el berenar a passar el que quedava de la vesprada, ja foren jugant o, senzillament, xarrant i mirant. I malgrat que el temps atmosfèric era un factor important per la nostra presència al carrer, en ple hivern també hi acudíem; sobretot quan nevava i ho aprofitàvem per fer "Santocristos", ninots de neu o tirar-nos boles de neu d'uns als altres. Més d'una bola de neu anava a parar esquerra avall i més d'un prunyo eixia als nostres dits en aquells dies de fred com a mostra del nostre atreviment.

Però era sobretot a la primavera i a l'estiu, èpoques més càlides i de vacances escolars, quan el carrer es convertia en un lloc molt concorregut. En ocasions hi havia problemes d'espai perquè en un mateix tram de carrer es concentraven diferents jocs; això produïa incomoditats que, de vegades, eren resoltes de manera cordial, però d'altres ho eren, segons la llei del més fort, és a dir, allò de... "ves-te'n d'ací que nosaltres estàvem primer!" I no calien més explicacions. Alguns jocs comportaven tota una jerarquia segons l'habilitat, la força o l'agilitat dels participants; la qual cosa creava situacions molt injustes i inclús cruels, com quan es deixaven de banda

aquells xiquets i xiquetes grassos i poc hàbils, o es marginaven del joc aquells altres que no eren prou bons jugant i no ningú els volia al seu equip. Aquestes coses segueixen passant ara també i només ens adonem del mal que fem o hem fet quan ja som grans i, per tant, ja no es pot rectificar.

Hi havia jocs que eren propis del matí o la vesprada, és a dir, quan hi havia llum solar, com el "boli" en què es feia anar lluny un tros de fusta acabada en punta, amb una paleta també de fusta. Per a aquest joc es necessitava una certa punteria, força, habilitat i bona vista. En canvi, d'altres jocs eren ideals per jugar a la vesprada o a la nit, com aquell que pagava un i els altres s'amagaven per les entrades de les cases o a llocs on no podien ser vistos pel que pagava.

Solíem jugar els xiquets que vivíem al carrer, encara que sempre n'acudien d'altres carrers propers o veïns al nostre. Els jocs eren variats i alguns es repetien més que altres. No necessitàvem massa explicacions per entendre'ls ja que des de ben menuts els coneixíem, primer com a simples mirons i després com a participants. Un problema menut en el moment del joc era el pas d'un cotxe que provocava una interrupció i que venia precedida pel crit d'"un cotxe". Acte seguit, tot continuava el seu camí. Sort que en aquell temps hi havia pocs vehicles i circulaven menys sovint del que ho fan ara.

Sense el carrer les Calçades i els jocs que tantes hores ens van distraure i ens

van fer gaudir, la nostra infantesa quedaria una mica coixa, n'estic segura.

Aquest poema li'l dedico a Morella, el meu poble. He de dir que he copiat el que el poeta Miquel Martí i Pol va fer amb el seu poema "El Poble". Encara que la idea no és pròpiament meua, sí que ho és allò que es desprèn de les paraules.

A MORELLA

El poble és una pedra forta,
és una imatge llunyana,
és una terra erma,
és un conjunt de cases,
és un recinte tancat.
El poble és l'alameda,
és un lloc de reunió,
és un ponedor,
és fum i beguda,
és una casa tancada,
és un finestró obert.
El poble és la força viva,
és una pobra veïna,
és la xica desacreditada,
és el fadrí com cal,
és la història d'un agüelo,
és la dona disgustada,
és la sòria personificada.
El poble és Nas de Crèdit,
és l'agüelo Pelegrí,
és el crit de Cuquillo,
és la casa dels Panxeta,
és Lluís, el fuster,
és mossen Paco i la sotana,
és don Ramon i la dona.
El poble és la deshonra,
el poble és el descrèdit,
és la hipocresia,
és l'escàndol,
és l'abandó,
és el no parlar-se,
és la indiferència.
El poble és l'amic de tots,
és l'enyorança,
és la tranquil·litat,
vol ser la confiança,
pot ser la bonança
i mai la tardança.
El poble és tot això
i molt més.

Subscripció a PAPERS DELS PORTS

NOM _____

ADREÇA _____ C.P. _____ LOCALITAT _____

COMARCA, PROV. PAÍS _____ TELÈFON _____

Es subscriu a PAPERS DELS PORTS (Butlletí del centre d'estudis dels Ports) i autoritza a carregar l'import de la subscripció, que per al 2001 serà de 2.000 pta al compte:

C.C.C. _____ Banc, Oficina, Localitat _____

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 160 308
MORELLA

**MARISCOS I PEIXOS FRESCOS TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

des de 1970!

ESPECIALITATS PER ENCÀRREC:

Cabridet al forn
Truita farcida
Perdiu amb col
"Puchero" casolà

EL MILLOR DE ROURERA: LA SEUA CLIENTELA

